

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Bohumír Bernášek

Písek a jeho společenské elity před 1. světovou válkou (1880 – 1914)

Písek and its social elites before the World War I (1880 – 1914)

Praha 2010

vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.

Poděkování vedoucímu práce Prof. PhDr. Jiřímu Štaifovi, CSc. za vstřícnou pomoc při vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V dne

ANOTACE

Tato práce se zabývá obecním zřízením a fungováním obcí v Čechách v závěru 19. a na počátku 20. století a vlivu komunálních elit na jejich chod. Komunální elitu definuje a podrobně rozebírá mechanismus obecních voleb a jeho vliv na její utváření.

V rovině výzkumu se soustředí na jihočeské město Písek a konkrétní dopady obecné právní úpravy na průběh voleb a skutečnou podobou obecního zastupitelstva v tomto městě.

ANNOTATION

The main subject of this work is the municipality constitution and functioning of municipalities in Bohemia in the end of the 19th and the beginning of the 20th century and the influence of communal elites on their running. The presented work defines a communal elite and describes the mechanisms of the local elections and the influence of these mechanisms on the formation of the elites.

The research is focused on the city of Písek in southern Bohemia, the concrete influence of common legal regulations, the process of local elections and the structure of the municipal council in the city.

OBSAH

1. ÚVOD

1.1. Devatenácté století v nás

1.2. Přehled literatury k tématu lokálních elit a obecních samospráv

1.2.1. Badatelské projekty v České republice

1.2.2. Zahraniční badatelské projekty

1.2.3. Problematika bádání na regionální úrovni

1.3. Literatura a prameny použité k výzkumu píseckých elit a samosprávy

1.3.1. Možnosti a limity využití sekundární literatury

1.3.2. Použitá literatura

1.3.3. Použité prameny

2. OBEC, LOKÁLNÍ ELITY A ZPŮSOB JEJICH DELEGACE

2.1. Obec

2.1.1. Vznik samosprávy a její význam

2.1.2. Definice pojmu obec a úloha obce (působnost samostatná a přenesená)

2.1.3. Obecní jmění

2.1.4. Správa obce

2.1.5. Dohled nad samosprávou

2.2. Lokální elity

2.2.1. Téma elit v české historické vědě

2.2.2. Teorie elit

2.2.3. Pokusy o vymezení elit na poli historické vědy

2.2.4. Vymezení elity pro účely této práce

2.3. Obecní volby jako způsob delegace komunálních elit

2.3.1. Delegace komunálních elit

2.3.2. Volební systém do obecních zastupitelstev

2.3.3. Volební mechanismy ovlivňující tvorbu elit

3. PODOBA MĚSTA V ROCE 1880

3.1. Poloha města

3.2. Instituce a spolky

3.3. Sčítání lidu r. 1880

3.3.1. Počet obyvatel

3.3.2. Národnost a náboženské vyznání

3.3.3. Obživa obyvatel

3.3.4. Počet domů

3.4. Průmysl a obchod

3.4.1. Pivovar právovárečného měšťanstva

3.4.2. Peněžní ústavy

3.4.3. Trhy

3.5. Církevní správa

3.6. Obec a obecní úřad

3.6.1. Fungování úřadu

3.6.2. Obecní jmění

3.6.3. Obecní výbor

4. STRUKTURA KOMUNÁLNÍ ELITY

4.1. Starostové

4.1.1. František Gamisch

4.1.2. Alois Pakeš

4.1.3. Karel Lukáš

4.2. Politická uskupení

4.2.1. Vznik Národní strany

4.2.2. Mladočeská opozice

4.2.3. Další politická uskupení

4.3. Volby do obecního zastupitelstva

4.4. Složení obecního zastupitelstva

5. ZÁVĚR

6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

6.1. Použité prameny

6.2. Použitá literatura

1. ÚVOD

1.1. Devatenácté století v nás

Spojit s nějakou epochou českých dějin (a dějin lidstva vůbec) přívlastek nejzajímavější, nejdůležitější vždy působí přinejmenším zbrkle. Jedná-li se navíc o oblast vlastního studijního nebo osobního zájmu, hraničí prvotní nerozváženost téměř až se zpupností. I já se zdráhám, s ohledem na rozdílné subjektivní preference každého jednotlivce, označit 19. století za období nejzajímavější, ovšem superlativum nejdůležitější použiji po zralé úvaze. Procesy vzniku občanské společnosti, její modernizace a národní identifikace, které právě v dlouhém 19. století přijdou na pořad dne, formují českou společnost do budoucnosti a jsou pro nás více méně určující dodnes. Srovnáme-li společnost, jak se utvořila v posledních dekádách starého mocnářství, a společnost dnešní, uvidíme v základních rysech totéž. Doufejme, že důkladné prozkoumání tohoto období nám v duchu hesla *historia magistra vitae* pomůže zodpovědět některé z otázek (a snad i vyřešit některé z problémů), se kterými se potýkáme na prahu třetího tisíciletí.

Století velkých změn se samozřejmě podepsalo i na tváři sídel, zejména měst. Se zrušením poddanství dochází k zavedení obecního zřízení a samosprávy a tíže péče o obecní blaho se ocitá na bedrech občanů a jejich reprezentací. Obce se překotně modernizují: Dláždí své zablácené cesty. Hygienizují město kanalizací a vodovodem. Plynofikují a elektrifikují, aby osvětlily široké regulované ulice, kde se vypínají nové reprezentativní veřejné budovy symbolizující rozkvět místa, jež v péči svých vlastních svobodných obyvatel prožívá hospodářský a duchovní vzestup. Přerod středověkého tržiště za vysokou hradební zdí v místo pohodlného bydlení, továrního průmyslu a symbol moci střední třídy proběhne v porodních bolestech velmi rychle, často nezabere ani jeden lidský život. (Přičemž je však třeba nenechat se zcela pohltit konceptem společenské modernizace.) Ne každé město má prostředky a kapacity k proměně takového rázu. Ne každé město dokáže vyprodukovat nebo přilákat takové komunální elity, které pohnou v duchu idey pokroku věcmi dopředu a způsobí, že i z jejich města se bude šířit zvěst o nové době se supějícími lokomotivami železnicí.

Doufám, že důkladné prozkoumání píseckého městského zastupitelstva a jeho struktury a činnosti v posledních třech dekádách Rakousko-Uherska přinese nové poznatky právě k proměně českých měst a vlivu obecních reprezentací na její průběh. Vzhledem k tomu, že toto téma je značně obsáhlé, měla by tato rozsahem omezená bakalářská práce být vstupem do problematiky, které bych se chtěl věnovat i v dalším bádání.

1.2. Přehled literatury k tématu lokálních elit a obecních samospráv

1.2.1. Badatelské projekty v České republice

Jak ve svém článku píše Lukáš Fasora a Pavel Kladiwa, *není v České republice v současné době výzkum občanské společnosti* (potažmo společenských elit a obecních samospráv) *nijak institucionalizován. Je na vědeckých pracovištích realizován vedle dalších výzkumných úkolů spíše jednotlivými badateli* (či spíše jejich skupinami), *jejichž počet v poslední době utěšeně roste*.¹ Jedná se zejména o Ostravskou univerzitu v Ostravě, Masarykovu univerzitu v Brně a Univerzitu Karlovu v Praze, přičemž těžiště výzkumu se od konce devadesátých let výrazněji přesunulo na Moravu. Z hlediska metodologického používají moravští badatelé spíše kvantitativní přístup, drží se striktněji metod sociálních dějin a snaží se navázat na frankfurtský projekt Stadt und Bürgertum autorů kolem Lothara Galla.² Jako příklad profilujícího díla z ostravského prostředí může posloužit několikasvazková Kladiwova práce Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914 z let 2007 až 2009 anebo syntetická práce věnovaná Moravské Ostravě Obecní výbor v Moravské Ostravě 1850-1914³, z děl vzešlých z brněnského prostředí je jistě třeba upozornit na knihu Lukáše Fasory Svobodný občan ve svobodné obci⁴ a jeho další články vztahující se právě k Brnu a brněnským předměstským obcím⁵, ale i jiné příspěvky moravských badatelů⁶ jako například Dějiny Jaroslavice od Martina Markla⁷. Výzkum na Univerzitě Karlově se ubírá vlastní cestou a i přístup autorů z ostatních pražských pracovišť je ve srovnání s moravskými

¹ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 11.

² Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 12.

³ Kladiwa, P.: Obecní výbor v Moravské Ostravě 1850-1914. Komunální samospráva průmyslového města a její představitelé. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2004.

⁴ Fasora, L.: Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914. Maticе moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy; Brno; 2007.

⁵ Fasora, L.: Spojenými silami? (Veřejně prospěšné projekty jako faktor integrace města Brna a nejbližších předměstí v letech 1897–1918. in: Brno v minulosti a dnes XVI.; 2002. Str. 391-432.

Fasora, L.: Brněnští velkopodnikatelé 1850-1900. K sociálnímu postavení a veřejnému působení "elity majetku". in: Studie k sociálním dějinám 11. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Slezské zemské muzeum v Opavě; Praha, Opava; 2005. Str. 51-63.

Fasora, L.: Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851-1904. in: Český časopis historický, roč. 103, č. 2. Historický ústav AV ČR; Praha; 2005. Str. 354-381.

⁶ Kafková, R.: Proměny obecní samosprávy v Novém Jičíně 1850-1914. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

Pokludová, A.: Vývoj obecní samosprávy a obecní volby v Opavě v druhé polovině 19. a na počátku 20. století – 1. in: Slezský sborník; 2003; 1. Str. 17-51.

Markel, M.: Moderní historie Jaroslavice I. Příběh procesu modernizace. in: Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě 2000. Znojmo; 2001. Str. 39–69.

Markel, M.: Občané a moc – komunální politika ve Znojmě za Františka Josefa I. in: Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě 2005. Znojmo; 2006. Str. 10-33.

⁷ Markel, M.: Dějiny Jaroslavice. Rajhrad; 2006.

badateli odlišný. Více tendují k analýze politického dění, k vazbám pražské samosprávy na české státoprávní snahy a narativnímu přístupu⁸. Z novějších prací jmenujme analýzu německé pražské menšiny od Garyho Cohena⁹ nebo dílo Václava Ledvinky a Jiřího Peška¹⁰. Z okruhu pražské univerzity je třeba zmínit ještě Jiřího Štaifa a jeho příspěvky ke konstrukci regionálních identit¹¹ a Milana Hlavačku, jež svůj zájem zamířil na okresní samosprávné orgány a jejich roli při splývání a střetávání zájmů elit venkovských obcí, maloměst a velkostatkářů.¹² Milan Hlavačka tak doplňuje starší práci Klabouchovu¹³, která se soustředí na samosprávu obecní a na tomto poli se dá označit za stěžejní. Od devadesátých let vznikla na Univerzitě Karlově rovněž celá řada zdařilých bakalářských a diplomových prací.¹⁴

Doposud nebyly zmíněny dva sborníky, ze kterých bylo pro potřeby této práce hojně čerpáno a jejich opomenutí by bylo hrubým nedostatkem. Obsahově velmi bohatým a metodicky podnětným se mi jeví zejména sborník *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918* vydaný v Brně v roce 2006, na který je v práci hojně odkazováno¹⁵, ale neméně důležitým je i výstup z vědeckého semináře „Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918“, pořádaného katedrou historie a Centrem pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd České republiky 6.-7.11.2008¹⁶.

⁸ Fasora, L.; Kladiwa, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 14.

⁹ Cohen, G.: *Němci v Praze 1861-1914*. Karolinum; Praha; 2000.

¹⁰ Ledvinka, V.; Pešek, J.: Praha. Nakladatelství Lidové noviny; Praha; 2000.

¹¹ Štaif, J.: *Smetanova Plzeň? Poznámky k roli místních elit ke konstrukci lokální, regionální a nadregionální identity během 19. století*. in: Kladiwa, P.; Zářický, A. (eds.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918*. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2009.

¹² Hlavačka, M.: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862-1913*. Libri; Praha; 2006.

Hlavačka, M.: *Okresní samospráva jako představitelka venkovských elitních sborů a její vliv na formování české občanské společnosti v Čechách do první světové války*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

¹³ Klabouch, J.: *Die Gemeindeselbstverwaltung in Österreich 1848–1918*. Wien; 1968.

¹⁴ Za všechny: Kučerová, H.: *Stavební vývoj města Kolína jako prostředek realizace ambic městských elit v letech 1918-1939 na příkladu stavby spořitelny, divadla, obchodní akademie a sboru Církve československé husitské*. Praha; 2006. Vedoucí práce J. Štaif.

Podlucký, M.: *Společenský život Němců, Čechů a Židů v Podmoklech v letech 1848-1918*. Praha; 2008. Vedoucí práce J. Štaif.

Táborský, O.: *Obecní samospráva v Pardubicích 1880-1914*. Praha; 2008. Vedoucí práce J. Štaif.

Marcel, J.: *JUDr. Karel Hostaš, život představitele místní elity na přelomu 19. a 20. století*. Praha; 2006. Vedoucí práce J. Štaif.

Vobořil, J.: *Komunální elity v Libni v letech 1880-1901*. Praha; 2006. Vedoucí práce J. Štaif.

¹⁵ Fasora, L.; Kladiwa, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

¹⁶ Kladiwa, P.; Zářický, A. (eds.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918*. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2009.

1.2.2. Zahraniční badatelské projekty

Kromě výše zmíněného projektu Stadt und Bürgertum realizovaného autory kolem Lothara Galla ve Frankfurtu nad Mohanem existují ještě dva výzkumné projekty, které významně ovlivňují badatele v České republice. Jedná se o bielefeldský projekt „Sozialgeschichte des neuzeitlichen Bürgertums: Deutschland im internationalen Vergleich“ skupiny kolem Jürgena Kocky a vídeňský „Bürgertum in der Habsburgermonarchie“ badatelského centra kolem Hannese Stekla a Petera Urbanitsche. Jak píše Lukáš Fasora a Pavel Kladiwa, moravští badatelé *přebírají spíše metody frankfurtského projektu Stadt und Bürgertum, na kterém oceňují především celkovou kompaktnost vydané „modré řady“ a exaktnost výsledků. Projekt bielefeldský zpravidla vnímají jako velmi inspirativní v rovině tezí, jeho výstupy ovšem nejsou pro silnou tendenci k přesahům z oblasti sociálních dějin do dějin kultury a mentalit dostatečně přesvědčivé, interdisciplinární metody práce používané autory z bielefeldské skupiny nemají v českomoravském prostředí příliš dlouho tradici a skepse panuje také v oblasti vymezení klíčových pojmů*¹⁷.

Pro české a moravské badatele je pochopitelně nejdůležitějším kontakt s vídeňským badatelským centrem. Výsledky práce¹⁸ tohoto centra upozorňují zejména na významné odlišnosti ve vývoji občanské společnosti v habsburské monarchii ve srovnání se západními oblastmi Německa, kam svůj zájem soustředí oba výše jmenované zahraniční projekty. Jedná se o rozdíly v míře urbanizace, kontaktu se západními civilizačními centry, vlivu liberálních vrstev měšťanstva v industrializované a naopak agrární společnosti, vztahu státu a církve a zejména pak v etnickém složení obou oblastí. Jedním z výstupů vídeňského projektu je i zpracování několika českých a moravských měst: Ústí nad Labem, Berouna, Šumperku a Uherského Hradiště¹⁹.

1.2.3. Problematika bádání na regionální úrovni

Literatura k tématu místních elit a obecních samospráv samozřejmě vzniká (a vznikala) i mimo vědecké instituce a jejich zaměstnance na poli regionálního bádání. Jedná se o regionální projekty zaměřené úžeji na dějiny jednotlivých měst. Kvalita odborného zpracování těchto prací je kolísavá. Chybí jednak napojení na velké grantové agentury, které

¹⁷ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malý, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 12.

¹⁸ Rumpler, H.; Urbanitsch, P.: (Hg.): Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VII.: Verfassung und Parlamentarismus, 2 Teilband: Die regionalen Repräsentativkörperschaften. Wien; 2000.

¹⁹ Hye, H. P.: Aussig – eine Industriestadt am Rande des Reiches. in: Urbanitsch, P.; Stekl, H. (Hg.): Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862-1914. Wien – Köln – Weimar. 2000. Str. 25-78.
Čoupek, J.: Ungarisch-Hradisch – Bürgertum und Stadtpolitik. in: tamtéž. Str. 355-381.
Spurný, F.: Mährisch-Schönberg – Eine Domäne der deutschen Industrie. in: tamtéž. Str. 307-354.
Tošnerová, M.: Beraun – Im Sog fortschreitender Industrialisierung. in: tamtéž. Str. 137-169.

z finančního hlediska spoluurčují priority výzkumu, jednak jsou autory takových prací často laičtí historikové a nadšenci, v případě menších obcí často bez odborného vzdělání. Přesto však odvádí regionální bádání záslužnou práci, neboť vzniká i řada velmi erudovaných prací²⁰ (pochopitelně často v napojení na větší město, svazek obcí nebo samosprávnou korporaci, které jsou badateli schopné poskytnout lepší finanční krytí), ale i práce méně úspěšné bývají dobrou vstupní informační branou do historického prostředí dané obce.

Kromě metodologické a časové náročnosti, které problematizují výsledky bádání o obecních samosprávách na regionální úrovni, bere Marie Macková ve svém příspěvku „Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání“²¹ v úvahu i další okolnosti: *„Zkoumání principů obecní samosprávy, jeho nositelů a konkrétních projevů tohoto fenoménu v jednotlivých lokalitách, je u nás velmi mladé. Je to dáno historickými okolnostmi širšího než regionálního charakteru. Pro konec 19. století, kdy u nás kvetlo regionální bádání ve své první vlně, to byla živá současnost, kterou se valná většina vlastivědných pracovníků zabývala jen velmi okrajově, případně vůbec ne. Stejně důvody lze použít i pro regionální bádání meziválečného období, protože samosprávné principy této doby vycházely z těch původních, stanovených ve druhé polovině 19. století, a meziválečná realita první poloviny 20. století je pouze v daném rámci podle svých potřeb modifikovala. Po druhé světové válce nastalo pro regionální bádání období, které jej tematicky usměrnilo tak, že pro výzkum samosprávného principu v té podobě, v jaké se vyvíjel mezi léty 1849 – 1938, resp. 1945, tu prakticky nebylo místo. Výzkum regionálních elit v tomto období byl zúžen na jejich omezenou část.“*²²

Vzhledem k rozsahu a záměru této práce je výše uvedené shrnutí české literatury a badatelských center zabývajících se dotčenou problematikou myslím dostačující. Pro další informace, případně jako rozcestník k nim, odkazuji na Fasorův a Kladiwův článek „Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918 s podtitulem Dílčí výsledky výzkumu v České republice“²³ a na příspěvek Jany Macháčové a Jiřího Matějčka *Město a městská společnost v českých zemích v 19. století*²⁴.

²⁰ Výčet zdařilých prací v: Fasora, L.; Kladiwa, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 14 – v poznámce 6.

²¹ Macková, M.: *Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

²² Macková, Marie: *Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 108.

²³ Fasora, L.; Kladiwa, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918*. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

²⁴ Macháčová, J.; Matějček, J.: *Město a městská společnost v českých zemích v 19. století*. in: Kladiwa, P.; Zářický, A. (eds.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918*. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2009.

1.3. Literatura a prameny použité k výzkumu píseckých elit a samosprávy

1.3.1. Možnosti a limity využití sekundární literatury

Pro použití sekundární literatury je určující jak pestrost literatury samotné, jak bylo zmíněno výše, tak pestrost jednotlivých případů, se kterými se badatel při studiu lokálních elit a obecních samospráv setkává. Ačkoliv snahou badatelů je samozřejmě vydedukovat široce uplatnitelné pravidlo, nemůže se tak stát dokud nebude zpracována široká paleta případových studií jednotlivých měst procházející celou městskou strukturou českých zemí. Výstižně o tom ve své stati píše Marie Macková: „*Vzhledem k naznačené situaci totiž ještě dlouho na regionální úrovni půjde především o výzkum pramenů ke konkrétně stanoveným tématům a teprve potom o stanovení obecných závěrů a vykreslení formálních modelů.*“²⁵ Jistě by se dalo namítnout, že česká města jsou v širším než českém kontextu z velké většiny jen malá venkovská města a zpochybnit tak výše naznačenou tezi, že pro pestrost struktury českých měst je využití sekundární literatury pro konkrétní případy pouze omezené. K tomu je nutno dodat, že právě městům získávajícím profit z poskytování služeb agrárnímu zázemí se bádání v Čechách věnovalo nejméně (soustřeďující se hlavně na města industriální – hornická, textilní - a velká rezidenční města). Druhou odpovědí na onu námitku je předpoklad zmíněný opět Marií Mackovou: „*...Druhá polovina 19. století ještě stále v českých zemích žila většinou v celcích, které byly do jisté míry ohraničené ve smyslu geografickém i společenském. Překročení takto vymezených hranic bylo až do první světové války možné, ba dokonce dost často praktikované, ale přesto stále v kategorii překročení, tedy vybočení z obvyklého modelu, i když už ne s převažujícím negativním vnímáním okolí. Tato charakteristika se téměř bez výjimky dotýká nejenom vesnic, ale i venkovských měst, především těch, které byly vzdálenější od zemských center.*“²⁶

Závěrem výše uvedeného je, že badatel věnující svůj zájem venkovským městům, která vystavěla svojí ekonomiku na poskytování služeb agrárnímu zázemí (v českých zemích je jich většina), může sekundární literaturu vznikající hlavně pro velká industriální a města (Brno, Ostrava, Ústí...) využít jen částečně. A to jak v rovině výstupů, tak v rovině metodické. Připočteme-li k tomu faktor jedinečnosti každého města, například co se národnostního složení a struktury správních a vzdělávajících institucí týče, musí každý badatel pro dané město vycházet hlavně ze svého výzkumu, případně místní regionální

²⁵ Macková, Marie: Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 109.

²⁶ Macková, Marie: Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 109.

literatury, a nacházet vlastní způsob práce. S přibývajícými zpracovanými městy se využitelnost sekundární literatury bude zvyšovat a snad se podaří zachytit nejzákladnější společné rysy vývoje českých měst. Přispět k takovému výzkumu je ambicí i této práce.

1.3.2. Použitá literatura

Mimo rámec regionální literatury se mi jeví jako metodicky velmi podnětný a částečně využitelný i v rovině výstupů sborník *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948* vydaný Centrem pro studium demokracie a kultury v Brně v roce 2006²⁷. Sborník nabízí jak statě shrnující pramennou základnu ke studiu místních elit a obecních samospráv, tak shrnutí literatury a ve své úvodní části i dosavadní výsledky práce editorského týmu na poli obecních samospráv. Neméně podnětným je rovněž sborník *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918* vydaný Ostravskou univerzitou v Ostravě v roce 2009²⁸. Výsledky a metody obsažené v těchto sbornících jsou hlavními referenčními rámci, z nichž bylo při psaní práce vycházeno. Výsledky jiných prací zabývajících se konkrétně jednotlivými městy pak byly spíše upozaděny, a to hned z několika důvodů:

- a. Jednalo se převážně o města industriální, která v devatenáctém století bohatla na textilním nebo hutním průmyslu a hornictví, a v důsledku toho se prudce zvýšil počet jejich obyvatel a stabilní struktura sociálních vztahů byla nárazově rozrušena. Písek je v tomto ohledu městem spíše stagnujícím. Vyjma dřeva neoplývá výrazným surovinovým bohatstvím, obyvatelstvo narůstá pozvolna a měšťanské struktury by tak měly být spíše stabilní. Tempo industrializace, ačkoliv se město snaží a vymůže si na centrálních úřadech stavbu transversální železnice a tabákové továrny, také není nějak překotné.
- b. Jednalo se převážně o významná správní centra, jejichž význam v 19. století narostl a struktura obyvatel byla pozměněna příchodem velkého množství úředníků a navázaných profesí (např. advokáti), často z jiného jazykového prostředí. Význam Písku jako správního centra oproti tomu v 19. století spíše upadá a z bývalého krajského města se stává sídlem „pouhého“ okresního hejtmanství.
- c. Jednalo se města mnohonárodnostní, jejichž spolkovou a institucionální strukturu a volební soupeření národnostní boj deformoval a v prostředí jednonárodnostním by

²⁷ Fasora, L.; Hanuš, J.; Malý, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.

²⁸ Kladiwa, P.; Zářický, A. (eds.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918*. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2009.

se pravděpodobně odehrával jinak²⁹. Oproti tomu Písek je městem ryze českým, které vnější utrakvistický nátěr setřelo již v šedesátých letech devatenáctého století za purkmistra Tomáše Šobra³⁰. I málopočetné menšiny židovská a německá běžně používaly český jazyk a postupně se asimilovaly. Jako příklad uvádím rodinu purkmistra Gamische, který ač sám Němec používal češtinu³¹ a jméno rodiny se pak v úředních spisech často objevuje již s českým pravopisem Gamiš. Čeština byla od dob Šobrových i úředním jazykem radnice. Jedním z posledních městských úředníků, který pro úřední zprávy odmítal používat češtinu, byl „forstmeister“ Josef Gröger, otec mladočeských politiků Julia a Eduarda Grégrových.

Práce vznikající mimo písecký region tak mohou být kvůli výše zmíněným specifickým použity pouze okrajově a s výše zmíněnými výhradami. Z prací dosud nezmiňovaných, která je velmi důležitá pro přibližnou představu o hospodářském pozadí fungování měst druhé poloviny devatenáctého století a v případě Písku i pro srovnání s blízkým jihočeským centrem Budějovicemi (v této době ještě nikoliv Českými), je třeba jmenovat Hospodaření a rozvoj českých měst 1850 – 1938 od Karla Maiera³².

Literatura regionální oproti tomu nabízí široké spektrum dobře využitelných informací, a to i přes výhrady uvedené výše v kapitole Problematika bádání na regionální úrovni. Přesně v duchu citovaného textu Marie Mackové³³ lze použitou (a použitelnou) regionální literaturu rozdělit podle data vzniku na dvě skupiny, a to na literaturu vznikající v době konce 19. století nebo na počátku století dvacátého a na literaturu novější, vzniklou až po roce 1989.

Skupina první se nachází někde na pomezí sekundární literatury a pramene, takže se nabízí její dvojí využití. Nevýhodou děl z této skupiny ovšem je, že pro jejich autory se jednalo většinou o živou současnost a nevěnovali jí větší pozornost. Například August

²⁹ Např.: České Budějovice (v této době pouze Budějovice) vytvářely důsledně dvojjazyčné uspořádání veřejných institucí. in: Maier, K.: Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Academia; Praha; 2005. Str. 122.

³⁰ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J&M Písek; Písek; 2000. Str. 163.; Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 8.

³¹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 376.

³² Maier, K.: Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Academia; Praha; 2005.

³³ Macková, Marie: Obecní samospráva v kontextu českého regionálního bádání. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 108.

Sedláček se o době konce 19. století zmiňuje v kapitole symptomaticky nazvané Doslov³⁴. Specifikem (a štěstím) Písku je velké množství středních škol, které byly schopné vyprodukovat a zároveň přilákat (ať už se jednalo o profesory nebo vracející se bývalé žáky) takovou vzdělanostní elitu, která se dějinami a podobou města systematicky zabývala a svůj zájem vtělila do četných vlastivědných prací. Nejstarší použitou vlastivědnou prací, obsahující i některé statistické údaje z roku 1896, je kniha Královské město Písek píseckého rodáka a profesora vyšší reálky Jana Matznera³⁵. Roku 1899 se do Písku na penzi vrací bývalý student gymnázia August Sedláček³⁶. Ani v Písku ovšem „nejpilnější český člověk“ nezahálí, věnuje se pořádání městského archivu a sepisuje třísvazkové Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou, z nichž pro práci byly využity díl druhý Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby a díl třetí Dějiny zvláštních částí.³⁷ Trojlístek obecně pojatých prací z první skupiny uzavírá útlý svazek (informačně ovšem velmi cenný) píseckého rodáka, žurnalisty a knihovníka Národního shromáždění, Jaromíra Malého Král. město Písek ve svém veřejném životě³⁸. Informační hodnota těchto prací je velká a je garantována osobami autorů, které všechny můžeme počítat mezi profesionály. V období před druhou světovou válkou vznikla ještě celá řada děl, almanachů, novinových a časopiseckých článků různých autorů, které svou pozornost soustředily na vybranou instituci nebo sféru veřejného života. Při využívání těchto prací je nutno postupovat poněkud obezřetněji³⁹.

Prací vzniklých po roce 1989 je celá řada, rozdílného zaměření i kvality. Nevýhodou těchto prací je, že jsou často populárně naučného charakteru nebo velmi úzkého tematického zaměření a přímo městské samosprávě se nevěnují buď vůbec, nebo jen okrajově. Velké množství prací pochází z pera bývalého etnografa a současného ředitele Prácheňského muzea v Písku Jiřího Práška, z nichž použity byly zejména tyto tři: Písecké 2. tisíciletí; Písecké

³⁴ Sedláček, A: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1912. Kapitola VIII. Doslov.

³⁵ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898.

³⁶ Blümllová, D.: Sto tváří z jihočeské kulturní historie. Nová Tiskárna; Pelhřimov; 2000. Str. 93.

³⁷ Sedláček, A: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1912.

Sedláček, A: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl III. Dějiny zvláštních částí. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1913.

³⁸ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912.

³⁹ Bez nároku na úplnost: Holcup, A.: Památník občanské záložny v Písku. Nákladem Občanské záložny, tiskem Theodora Kopeckého; Písek; 1912.

Lipš, F.: Divadlo v Písku. Písek; 1938.

Malý, J.: Písek kolébkou českého vyššího dívčího školství. Písek; 1935.

Soldát, H.: Padesát let vyšší reálky písecké. Písek; 1911.

Šebánek, A.: Padesát let Sokola píseckého. Nákladem Tělocvičné jednoty Sokol, tiskem Jaroslava Buriana; Písek; 1918.

ulice, náměstí, samoty a komunikace a Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896⁴⁰. Úžeji zaměřenou prací, která byla hojně využita je kniha Písecké pivovarnictví od Petra Fraňka⁴¹, ale vznikla i celá řada dalších děl jako například kniha L. Mergla Od podskalského mlýna k Elektrárně královského města Písku nebo Město v času proměn od Ondřeje Koláře⁴². Ondřej Kolář se dějinami Písku v 19. století zabývá systematicky a je rovněž autorem celé řady populárně naučných časopiseckých článků. Nejen o vývoji průmyslu, ale i školství a kulturních zařízení ve městě pojednává kniha Historie a současnost podnikání na Písecku⁴³.

1.3.3. Použité prameny

Most mezi sekundární literaturou a pramenem tvoří novinová a časopisecká produkce. V Písku ve sledovaném období vycházely tři politické listy⁴⁴: Otavan – Týdenník pro zábavu, poučení, zájmy politické obecní a spolkové; Písecké listy a národohospodářský list Poutník od Otavy.

3.1. 1858 začali píseční vlastenci Jos. Pažout, K. Ninger, V.V. Janota a další vydávat v tiskárně V. Vetterle časopis Poutník od Otavy⁴⁵, který má výrazný vliv na zřízení vyšší české reálky (1860)⁴⁶, vyšší dívčí školy (1860)⁴⁷ a záložny (1859)⁴⁸. V roce 1862 byl rozpoután tiskový proces a vydávání Poutníka od Otavy, který se na českém venkově uchytil poměrně dobře, zastaveno⁴⁹. Nadšení vydavatelů neochladlo a hned roku 1863 se objevil časopis Otavan, který poté vycházel jen do roku 1866. 5. července 1879 Vetterlův nástupce tiskař V. Šimek vydávání Otavanu obnovil a list ve své tiskárně vydával až do roku 1900, kdy jej i s tiskárnou převzal knihkupec Th. Kopecký⁵⁰, který list vydával až do roku 1926.

⁴⁰ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000.

Ludvík, L.; Prášek, J.: Písecké ulice, náměstí, samoty a komunikace. Nakladatelství J & M; Písek; 1998.

Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995.

⁴¹ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005.

⁴² Kolář, O.: Město v času proměn. Z dějin města Písku v druhé polovině 19. století. Písek; 1990.

Mergl, L.: Od podskalského mlýna k Elektrárně královského města Písku. Písek; 1998.

⁴³ Jíša, Z.; Prášek, J.: Historie a současnost podnikání na Písecku. Městské knihy; Žehušice; 2000.

⁴⁴ V Písku té doby vycházel ještě odborně orinetovaný časopis Les a Lov a úřední oběžníky.

⁴⁵ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 5.

⁴⁶ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 6.

⁴⁷ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 160.

⁴⁸ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 284. Podle Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 7 – záložna založena roku 1860.

⁴⁹ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 8.

⁵⁰ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 11.

7. dubna roku 1895 si píseční mladočeši v nové tiskárně J. Hrušky zřídili proti Otavanu vlastní noviny, Písecké listy⁵¹, které fungovaly jako stranický list až do roku 1907, kdy se po smrti starosty K. Lukáše postavily vůči mladočeskému vedení radnice do opozice.

Vedle těchto dvou nejdůležitějších listů obnovil R. Dvořáček s V.V. Janotou roku 1885 Poutníka od Otavy, tentokrát jen jako národohospodářský list. Roku 1888 jej prodal táborskému tiskaři P. Frankovi. List rozšířen o politiku vycházel v letech 1888-1889 v podvojném vydání čtrnáctideníků Písecké listy a Poutník od Otavy⁵².

Na stránkách těchto periodik se odehrávalo politické soupeření ve městě. Pokud se opozici nedostávalo prostoru, hledala žurnalistickou tribunu na stránkách novin okolních. Tak před zřízením Píseckých listů v letech 1890-1895 (ještě i v roce 1896) dopisovala mladočeská opozice do strakonické Stráže na Šumavě. Kolem roku 1906 existoval v Písku neutrální Otavan a mladočeské Písecké listy, a tak se kritika radnice objevovala na stránkách realistické táborské Jiskry a od podzimu roku 1906 působila písecká hlídka příbramského radikálně státoprávního Českého práva. Hlídka zanikla, když radikální pokrokaři v roce 1909 učinili svým tiskovým orgánem Otavan, tentokrát už jako státoprávně pokrokový týdeník⁵³.

Roku 1909 založili národní socialisté týdeník Písecký kraj, aby nahradil dřívější píseckou hlídku v českobudějovické Stráži lidu, lidovci dopisovali do českobudějovického Hlasu lidu a sociální demokracie hájila své zájmy na stránkách příbramské Naší obrany⁵⁴.

Vzhledem k obsahovému a časovému zaměření práce mají z výše zmíněných periodik význam Otavan, Písecké listy a Stráž na Šumavě. Periodika jsou zdrojem zpráv nejen o politickém boji, ale řada důležitých informací se dá vyčíst i z nekrologů a spolkových zpráv.

Z archivních pramenů bylo při psaní práce využito fondů SOkA Písek a to konkrétně:

- a. Fond Městský úřad Písek, kde se svázané v knihách po jednotlivých letech nacházejí protokoly z jednání městského zastupitelstva (včetně podání) a jednotlivě ve spisech výsledky některých obecních voleb. Protokoly o schůzi zastupitelstva, kdy se po obecních volbách volil starosta a představenstvo obce, v knihách, poněkud nelogicky, svázané nejsou.
- b. Fond Okresní úřad Písek, kde se nacházejí zprávy o průběhu obecních voleb a jejich výsledky ze všech obcí okresního hejtmanství a protokoly o složení slibu

⁵¹ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 11.

⁵² Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 11.

⁵³ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 12.

⁵⁴ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 13.

nově zvoleného zastupitelstva. Mínusem tohoto fondu je poměrně těžkopádná manipulace.

- c. Fond Sbírka soudobé dokumentace, kde se dochovaly seznamy voličů.
- d. Fond Sbírka map a plánů pro zachycení polohopisné situace města a jeho územního rozvoje. Ve fondu se dochovaly i regulační plány města.
- e. Při zkoumání personálního obsazení ve vedení píseckých peněžních ústavů, jakožto největších daňových poplatníků, byly okrajově využity i fondy Písecká spořitelna Písek a Občanská záložna v Písku.

Obr. 1: Písecká radnice v roce 1899, v popředí oblouková lampa.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 89.

2. OBEC, LOKÁLNÍ ELITY A ZPŮSOB JEJICH DELEGACE

2.1. Obec

2.1.1. Vznik samosprávy a její význam

Jedním z důsledků revolučních událostí roku 1848 bylo rozdělení veřejné správy na správu státní a samosprávu. Samospráva je způsob řízení určitého celku, kdy daný subjekt alespoň o některých svých záležitostech rozhoduje sám, autonomním způsobem, tedy „spravuje se sám“. Vznik dvojkolejné veřejné správy byl vyvolán tlakem liberálního měšťanstva, žádajícího podíl na politické moci, a zároveň nutností najít náhradu za zrušenou správu patrimoniální, jejíž celou agendu stát jednoduše nebyl schopen převzít⁵⁵. Samospráva byla levným a efektivním řešením.

Vzápětí se samospráva stala místem prosazování české národní politiky a místem k vytvoření samostatné české politické linie. Tyto tendence ještě zesílily zvláště po neúspěchu českých vyrovnávacích snah v r. 1871, ačkoliv již předtím, při provádění politiky pasivní rezistence od r. 1863, se česká politika soustředila na činnost v samosprávě. Tím měla samospráva v očích české politické reprezentace mnohem větší význam, než jaký by jí dle jejího charakteru jedné z větví veřejné správy příslušel. Samospráva se rozlišuje územní a zájmová podle klíče, na jehož základě je samosprávná korporace utvořena.

2.1.2. Definice pojmu obec a úloha obce (působnost samostatná a přenesená).

Základním článkem územní samosprávy se stala místní obec. (Dále fungovala samospráva obcí „vyššího druhu“, korporací zastupujících místní zájmy širších oblastí – okresy, země.⁵⁶) Obsah tohoto pojmu v letech 1880-1914 definují platná zákonná ustanovení. 26.2.1861 byla ve třech patentech 20,21 a 22/1861 ř.z. vyhlášena únorová ústava, která udělovala tzv. užší říšské radě pravomoc vytyčit základní zásady organizace obcí.⁵⁷ Rozpracování těchto zásad pak bylo svěřeno zemským sněmům. Pátého března 1862 byl pro země předlitavské pod č. 18/1862 ř.z. vydán říšský zákon, který vytyčoval základní pravidla obecního zřízení.⁵⁸ Český zemský zákon byl pak vydán pod č. 7/1864 z.z. (na Moravě č. 4/1864 z.z. a ve Slezsku č. 17/1863 z.z.)⁵⁹. Tyto zákony platily ve všech obcích v Čechách, vyjma měst statutárních, která měla vlastní statut. V Čechách měly vlastní statut pouze Praha

⁵⁵ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 253.

⁵⁶ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 563.

⁵⁷ Roku 1867 byla sice zákony č. 141-145 vydána ještě ústava prosincová, která sice provedla dualizaci monarchie a důsledně oddělila moc soudní od výkonné, ale obecní zřízení neměnila.

⁵⁸ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 563.

⁵⁹ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 254.

a Liberec⁶⁰. Další řádky proto ponechají problematiku právní úpravy v městských statutech stranou a budou se plně věnovat obecné úpravě dané říšským zákonem č. 18/1862 a české zemské úpravě vydané pod č. 7 roku 1864.

První článek říšského zákona č. 18/1862 ř.z. stanovil, že každá nemovitost náleží do svazku nějaké místní obce (vyjma rezidence, zámky a jiná stavení, v kterých bydlí nebo se na čas zdržuje Císař a Nejvyšší dvůr⁶¹), druhý článek říkal, že každý státní občan musí mít v nějaké obci domovské právo (podrobnosti upraveny zvláštním říšským zákonem⁶²). S tímto článkem úzce souvisí článek III: „*Když požádá někdo přesporní za propůjčení práva domovského, přísluší v příčině toho rozhodovati obci. Obec však nemůže nikomu přespornímu, který vysvědčí, že má někde právo domovské, aneb alespoň prokáže, že učinil, čeho potřebí, aby takového vysvědčení došel, odepríti povolení, aby se v okršlku obce zdržoval, pokud se svými lidmi domácími vede bezúhonný život a nepadá v obtíž dobročinnosti obecné.*“⁶³ Toto ustanovení je s ohledem na cirkulaci elit velmi důležité, neboť svěřuje rozhodování o domovském právu „nových lidí“ do rukou starším elitám. Ty sice nemohly nikomu zamezit v obci pobývat a pojistit si tak své výsadní postavení, ale přece jen jim to částečně umožňovalo omezovat vnější konkurenci. Článek IV rozeznává přenesenou a samostatnou působnost obcí. „*Přenesená působnost obcí, to jest povinnost obcí, přičiňovati se spolu k účelům správy veřejné, vyměřuje se zákony obecnými a v mezích zákonů obecných zákony zemskými.*“⁶⁴ Pro zkoumání úlohy komunálních elit je ovšem mnohem důležitější vymezení působnosti samostatné, které nám zároveň říká, do kterých oblastí mohly tyto elity aktivně zasahovat: „*Působnost samostatná, to jest ta, v níž obec, šetříc zákonů říšských a zemských, sama se volně může na všem ustanovovati a dle toho nařizovati a opatření činiti, obsahuje v sobě vůbec vše to, co se předkem a nejprve prospěchu obce dotýče a v mezích jejích vlastními silami opatřeno a provedeno býti může.*“

Za touto působností přísluší obci zvláště:

- 1. spravovati dle vůle jmění své a záležitosti ke svazku obecnímu se vztahující;*
- 2. přihlížeti k bezpečnosti osoby a jmění;*
- 3. péči míti o zachování obecních silnic, cest, míst a mostů, též o bezpečné a snadné ježdění po silnicích a vodách, jakož jí přísluší také konati policii polní;*

⁶⁰ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 564.

⁶¹ Zákon č. 18/1862 ř. z., článek I.

⁶² Zákon č. 105/1863 ř.z..

⁶³ Zákon č. 18/1862 ř. z., článek III.

⁶⁴ Zákon č. 18/1862 ř. z., článek VI.

4. přísluší jí, konati policii, k věcem potravním se vztahující, a přihlížeti k prodeji na trhu, zvláště pak dohlížeti k míře a váze;
5. vykonávati policii zdravotní;
6. konati policii, čeledi a dělníků se týkající a držeti ruku nad řádem čeledním;
7. konati policii mravnosti;
8. pečovati o chudé a o obecné ústavy dobročinné;
9. konati policii v příčině staveb a ohně, držeti ruku nad řádem stavěcím a udělovati policejní povolení k stavbě;
10. účastenství míti, jak zákonem bude ustanoveno, ve správě škol středních, jež obec vydržuje, též škol obecných, a péči míti o zřizování, v dobrém způsobu chování a nadání škol obecných, hledíc k patronátům školním posud trvajícím;
11. přísluší obci, činiti narovnání mezi stranami spor vedoucími, skrze důvěrníky z obce zvolené;
12. předsebráti dobrovolné licitace věcí movitých.

Z vyšších příčin státních mohou se jisté práce policii místní příslušející v té neb oné obci způsobem zákona přikázati ke zvláštním orgánům císařským.“⁶⁵

Velkého významu v měnícím se a modernizujícím se městě má působnost obce v oboru stavebního dozoru zmíněná v bodě devět a pro Písek s velkým množstvím středních škol i bod deset týkající se právě školství. Zdaleka nejdůležitější je ovšem správa vlastního jmění zmíněná v bodě jedna, které se věnuje následující oddíl.

2.1.3. Obecní jmění

Obce v této době byly uzavřenou účetní jednotkou. Kromě státních daní další poplatky a daně vybírané na půdě obce zůstávaly v komunální pokladně, nedocházelo k přerozdělování vyššími orgány.⁶⁶ Základním pramenem obecních příjmů bylo jmění označované jako kmenové (pozemky, domy, kapitály ve veřejných fondech a u soukromých osob, tzv. obecní spravedlnosti – jurisdikce, výsady tržní, mýta, honitby, lesnické a rybářské právo). Kmenové jmění bylo zásadně nedotknutelné. K jeho rozdělení mezi občany obce se vyžadovalo sněmovní usnesení. Nejběžnějším pramenem příjmů byl pronájem pozemků, přičemž obce (starosta) měly dbát na to, aby tento příjem byl trvalý (§ 69 zákona č. 7/1864 z.z.). Každoročně musel představený obce předkládat rozpočet příjmů a výdajů. Rozpočet podléhal přezkoumání obecního výboru. Obecní výdaje měly být především hrazeny z příjmů, které

⁶⁵ Zákon č. 18/1862 ř. z., článek V.

⁶⁶ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malý, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 15.

přicházely do obecních pokladen (§ 74 zákona č. 7/1864 z.z.). Pokud by na to nestačily obecní příjmy, mohl obecní výbor rozvrhnout pro obec příspěvky ve formě přirážky k přímým daním nebo k dani z potravin, služby k potřebám obce, další platy a dávky. Za přímé daně byly považovány daně z pozemků (gruntní daň), daň domovní, činžovní, živnostenská a daň z příjmů. K některým opatřením ke zvýšení příjmů obce bylo třeba zemského zákona.⁶⁷

2.1.4. Správa obce

Na základě článku VIII zák. č. 18/1862 ř.z. a § 13 českého obecního zřízení⁶⁸ byly orgány zastupitelstva obecní samosprávy obecní výbor a obecní představenstvo (v městech často nazývané městská rada⁶⁹), v jejichž čele stál starosta. Počet členů těchto orgánů se řídil počtem voličů. U obecního výboru to bylo:

- při počtu do 100 voličů 8-9 členů
- při počtu 100-200 voličů 12 členů
- při počtu 201-400 voličů 18 členů
- při počtu 401-600 voličů 24 členů
- při počtu 601-1000 voličů 30 členů
- při více než 1000 voličích 36 členů⁷⁰

Nejmenší počet představenstva byl starosta a dva radní (obecní starší), nejvíce pak jedna třetina obecního výboru. Kromě toho měl právo virilního hlasu ve výboru každý volič, který v obci platil alespoň šestinou předepsaných přímých daní⁷¹, toto právo mohl vykonávat i zmocněncem.⁷² Obecní zastupitelstvo se volilo periodicky, délka volebního období byla tři léta. Staré zastupitelstvo zůstávalo v činnosti, dokud nebylo ustanoveno nové. § 24 zák. č. 7/1864 z.z. obsahoval předepsaný slib pro starostu a obecní starší, který museli složit do rukou zástupce okresního zeměpanského úřadu. Slibovali, že *chtějí Jeho c.k. Apoštolskému Veličenstvu věrni a Jeho poslušni býti, zákony zachovávat i své povinnosti svědomitě plniti*.⁷³ Ve volbách byli ke členům výboru voleni i náhradníci, jejichž počet měl dosahovat poloviny členů výboru. Náhradníci nastupovali funkci ve výboru jen tehdy, pokud nějaký člen výboru funkci opustil nebo jí nemohl po nějaký čas vykonávat⁷⁴.

⁶⁷ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 258.

⁶⁸ Zákon č. 7/1864 z.z.

⁶⁹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 564.

⁷⁰ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 255.

⁷¹ § 15 zákona č. 7/1864 z.z.

⁷² Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 566.

⁷³ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 256.

⁷⁴ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

Obecní výbor byl orgánem kolegiálním (rozhodoval ve sboru) a měl funkci kontrolní a usnášecí. Kontroloval a usnášel se v oblastech vymezených v čl. V zákona č. 18/1862 ř. z., jak byly popsány dříve, které byly převedeny do ustanovení § 28 zákona č. 7/1864 z.z. Další oprávnění, která měla povahu působnosti samostatné, byla: jmenování úředníků a služebníků obce a stanovení jejich platu, volba obecního představeného, propůjčování domovského práva a práva měšťanského a jmenování čestných občanů. Výbor měl v mezích své policejní pravomoci oprávnění ukládat trest pokuty do 10 zl. nebo náhradní trest vězení až do 48 hodin⁷⁵.

Obecní představenstvo a starosta byli výkonnými orgány obecní samosprávy a obstarávali vše, co náleželo k obyčejné správě a nebylo výslovně vyhrazeno obecnímu výboru⁷⁶. Starosta zastupoval obec navenek, řídil jednání výboru, obstarával agendu přenesené působnosti⁷⁷ a měl řadu oprávnění, včetně disciplinárních vůči zaměstnancům obce a právo vykonávat místní policii. Za výkon svého úřadu odpovídal starosta obci a v případě přenesené působnosti i vládě⁷⁸. Z obecních orgánů mohl jen starosta dostat náhradu z obecních důchodů za výkon úřadu. Jinak byl výkon úřadu čestný a jen hotové výdaje za výkon služby mohly být nahrazeny.⁷⁹ Starostu zastupovali představení v pořadí, v jakém byli zvoleni.

Suspenze starosty, výboru nebo představenstva byla možná na základě § 26 zákona č. 7/1864 z.z. jen tehdy, když byly tyto osoby odsouzeny k trestu pro zločin nebo přestupek krádeže, zpronevěry (účastenství) nebo podvodu. O suspendování starosty rozhodoval nadřízený okresní politický úřad.⁸⁰

Pro jednání, hlasování a platnost usnesení stanovil obecní zákon podrobná pravidla. Schůzím předsedal starosta a pokud se schůze neúčastnil, tak obecní představení v pořadí, v jakém byli zvoleni. Předseda hlasoval při volbách, jmenování zřízenců a propůjčování míst, jinak jen při rovnosti hlasů⁸¹. Výbor byl usnášeníschopný, pokud se schůze účastnila více než polovina členů. V případě jednání o obecním rozpočtu nebo usnesení, ke kterému bylo třeba vyššího stvrzení, vyžadovalo obecní zřízení účast alespoň dvou třetin členů výboru. Pokud ovšem byla schůze dvakrát marně svolána, stačil kterýkoliv počet přítomných. Ke schválení

⁷⁵ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 257.

⁷⁶ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

⁷⁷ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

⁷⁸ § 66 zákona č. 7/1864 z.z.

⁷⁹ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 256.

⁸⁰ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 256.

⁸¹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 566.

usnesení stačil souhlas absolutní většiny přítomných, zvláštní majority se žádalo k jmenování čestných občanů⁸². Ustanovení § 46 zákona č. 7/1864 z.z. čelilo podjatosti členů výboru. Členové výboru se nesměli účastnit porad a přijímat usnesení, která by se týkala jejich soukromých práv nebo jejich manželék či osob příbuzných nebo sešvagřených až do druhého kolena⁸³. Jednání výboru byla veřejná⁸⁴, nebylo-li usneseno vykonat jednání tajné. Porada o obecních účtech a rozpočtu se nikdy nemohla konat jako tajná⁸⁵.

2.1.5. Dohled nad samosprávou

Nad samosprávou byla zavedena jednak dohlédací pravomoc vyšších samosprávných orgánů (okresů a země), jednak dohlédací pravomoc státní správy – v případě obcí okresního hejtmána. Dohled státní správy se dělil na dohled nad zákonností opatření samosprávy, dohled nad výkonem přenesené působnosti a dohled nad hospodařením samosprávy. Dle míry možností státní správy zasahovat do chodu samosprávy můžeme posuzovat skutečnou sílu samosprávy.

Okresní hejtman měl právo zastavit účinnost usnesení obecního zastupitelstva, které nebylo v souladu se zákonem, popřípadě rozpustit obecní zastupitelstvo, které by trvale porušovalo svými usneseními zákony. Okresní hejtman měl také právo rozhodnout v případech, kdy byl porušen zákon nebo kdy byl obecním zastupitelstvem chybně vyložen.⁸⁶ Proti opatřením okresního úřadu měl obecní výbor právo stížnosti k zemskému místodržitelství. Výjimku tvořila opatření obecních zastupitelstev, od kterých si strany mohly stěžovat k okresnímu zastupitelstvu nebo k okresnímu výboru. Odvolání od rozhodnutí obecních úřadů se nepřipouštělo tehdy, když šlo o manželský konsens, domovské právo nebo rozhodnutí v místní policejní záležitosti.⁸⁷

Dle § 105 zákona č. 7/1864 z.z. byl za plnění přenesené pravomoci výhradně odpovědný obecní starosta. Také jen starosta mohl být k plnění svých povinností donucen pořádkovou pokutou ve výši 20 zlatých. V případě, že by starosta trvale odmítal plnit své povinnosti, mohly být tyto zařízeny orgánem státní správy na útraty obce, což byla jen jiná forma donucení.

Vrchol zásahů do samosprávných orgánů nutno spatřovat v § 106 zákona č. 7/1864 z.z., podle kterého mohlo zemské místodržitelství rozpustit obecní zastupitelstvo.

⁸² Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 566.

⁸³ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 257.

⁸⁴ § 49 zákona č. 7/1864 z.z.

⁸⁵ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

⁸⁶ § 102 zákona č. 7/1864 z.z.

⁸⁷ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 258.

Od tohoto rozhodnutí byla možná stížnost k vládě, avšak neměla odkladný účinek. Do šesti neděl po rozpuštění zastupitelstva musely být provedeny nové volby. Jen řádně ustanovené zastupitelstvo mohlo být znovu rozpuštěno.⁸⁸

Obr. 2: Hotel Dvořáček s Alšovými sgrafity vystavěný v r. 1899 na rohu dnešní Budějovické a Komenského ul. členem obecního výboru lékárníkem Dvořáčkem. Působila zde Ševčíkova houslová kolonie.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 163.

⁸⁸ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 259.

2.2. Lokální elity

Nelze zkoumat lokální elity bez jejich vymezení a bez obeznámení se s pojmem a teoriemi elit vůbec. Jelikož tyto teorie často vznikají na poli jiných věd (sociologie, politologie), než je historie, neodpovídají úplně potřebám, metodám a cílům historické vědy. Následující oddíl se pokusí o zhodnocení těchto teorií a vymezení pojmu elity pro účely této práce. Pro účely dalšího výkladu vymezme elitu jako „*poměrně malou skupinu lidí, kterou lze blíže specifikovat co do její výlučnosti v celkovém sociálním spektru*“.

2.2.1. Téma elit v české historické vědě

Téma elit bylo u nás dlouho mimo zorné pole většiny badatelů a bylo zejména po roce 1945 značně problematické. Nesouvisí to pouze s pohledem marxistické filozofie, která zdůrazňovala „dějnotvornou úlohu“ mas a odsouvala jednotlivce přinejlepším na druhou kolej, ale i s antiautoritativními tradicemi české národní společnosti sahajícími hluboko do minulosti. *V rámci tohoto uvažování a s ním spojené mentality znamenalo akcentování společenské role elit téměř automaticky urážku či podceňování lidových tradic českého národního obrození přesto, že žádný funkční model společnosti se bez vůdčích společenských skupin, ať již jsou nazývány elitami či jinak, prostě neobejde.*⁸⁹ V českých zemích byl mentální odpor k moderním společenským elitám ovlivněn i vracejícími se pocity ohrožení elitami cizími. S výjimkou krátce trvajících zájmu kolem roku 1968 se tak elitám dostalo soustavnější pozornosti humanitních věd až od devadesátých let 20. století. K podnikatelským elitám vznikla v 60. letech podnětná stat' Pavly Horské – Vrbové⁹⁰, po roce 89 jsou to práce například Milana Myšky⁹¹ a Jiřího Matějčka⁹², k politickým elitám například práce Františka Svátka⁹³ a ke kulturním elitám např. sborník o bratřech Grégrových⁹⁴.

2.2.2. Teorie elit

Odsunutí elit na poli historického bádání v Čechách souviselo s odmítnutím tohoto tématu i jinými společenskými vědami, které zejména vytvářejí jednotlivé propracované konceptuální teorie elit. Jedná se hlavně o koncepty sociologické, ale i politologické a kulturní. Toto utlumení zájmu, tolik zřejmé v našich podmínkách, ovšem jinde nepanovalo,

⁸⁹ Štaif, J. (ed.): Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání. Dokořán; Praha; 2007. Str. 9.

⁹⁰ Horská – Vrbová, P.: K otázce vzniku české průmyslové buržoazie. in: ČsČH; 10; 1962. Str. 257 – 284.

⁹¹ Myška, M.: Sociální skupina podnikatelstva jako předmět historického výzkumu. in: Myška, M. (ed.): Podnikatelstvo jako předmět historického výzkumu. Ostrava; 1994; Str. 8 – 19.

Myška, M. a kol.: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století. Ostrava; 2003.

⁹² Matějček, J.: K metodice výzkumu sociální skupiny podnikatelů. Podnikatelé v systému sociální stratifikace. in: Myška, M. (ed.): Podnikatelstvo jako předmět historického výzkumu. Ostrava; 1994. Str. 20 – 23.

⁹³ Svátek, F.; Koutská, I. (eds.): Politické elity v Československu 1918 – 1948. Praha; 1994.

⁹⁴ Vošahlíková, P.; Řepa, M.: Bratři Grégrové a česká společnost v druhé polovině 19. století. Dr. Eduard Grégr a syn; Praha; 1997.

a tak se můžeme v našem bádání setkat s řadou sociologických teorií elit staršího i novějšího data: *Teorie vládnoucí třídy* Gaetana Moscy, která si monopolizuje moc a těší se jejím výhodám a v protikladu jí stojí třída ovládaná. Dále psychologizující koncept Wilfeda Pareta, který je považován za nejvýznamnějšího zakladatele sociologické teorie elit a který hovoří o *trvalé cirkulaci elit*. Pareto poprvé používá pojem elita, a to pro všechny obory lidské činnosti, ale opět se soustředí zejména na oblast moci. Ve 20. a 30. letech 20. století přebírá štafetu americká sociologie a jí vytvořené koncepty vycházející z empirických výzkumů a společenské situace dané doby a prostředí. H. D. Lasswell pod dojmem zásahů vlády v době Velké krize a mimořádného vlivu hrstky kvalifikovaných lidí na chod celé společnosti vytvořil koncepci *elity jako lidí schopných učit nejen sebe, ale i ostatní*. Naproti tomu čistě negativně vyznívá koncept Ch. W. Millse, který elity ztotožnil s americkým *politickým, hospodářským a vojenským establishmentem* a vzniklý „trojúhelník moci“ považoval za ohrožení americké demokracie.⁹⁵ Elita je pojmem kontextuálním. Mění se v závislosti na místě a čase. Elity jsou také skupinou značně nesourodou. Vykazují sice řadu společných znaků a zájmů, například vůli po zachování vlastního postavení, které právě daly vzniknout souhrnnému označení, ale i celou řadu rozdílů. Například rozdílné obory působení, rozdílné názory. Elity často jdou proti sobě. Některé elity mají formalizovaný status, jiné jej postrádají – elity nevládnoucí, alternativní (slabina v Moscově pojetí elit). Rovněž se elity dají členit na elity organické (participující na státu nebo zřízení) a neorganické.

Na dosud nedořešený problém naráží otázka: „Co elitám propůjčuje jejich autoritu?“ Jako nejspokojivější se jeví odpověď, že působí jako jeden z integračních prvků společnosti. Prostřednictvím různých zájmů a zaměření oborů, z nichž elity vycházejí, a zároveň společných zájmů elity (udržení si pozice) a znaků (vzdělání, postavení) dochází prostřednictvím souboje elit ke společenskému konsenzu. Rovněž to, že politické elity často třímají v rukou rozhodování o zásadních otázkách, posiluje jejich integrační úlohu. Zda to platí a zda to platilo vždy, je úkolem pro další historické zkoumání.

Ačkoliv historik při svém bádání nebude jednoznačně vycházet z jedné nebo druhé teorie a ani jim nebude konkurovat, je nutné, aby se s jednotlivými teoriemi elit seznámil a mohl tak erudovaně v rámci svého oboru vyslovit svojí vlastní definici pojmu elity, z které bude ve své práci dále vycházet.

2.2.3. Pokusy o vymezení elit na poli historické vědy

Nabízejí se dva přístupy, jak s pojmem elit pracovat v rámci historického bádání:

⁹⁵ Jodl, M.: *Teorie elity a problém elity*. Victoria publishing; Praha; 1994.

- a. Historik může na vybraném vzorku umístěném v místě a čase ověřovat jednotlivé sociologické teorie. Tento přístup vychází ze závěru, že se jednotlivé sociologické koncepce opírají o analýzu elit v určitém časovém, regionálním či profesním měřítku. Historie tak může prokázat společenským vědám neocenitelnou službu a poskytnout sociologii aparát, který sama o sobě postrádá, a vytvořit mnohem hustější síto, kterým propadnou jen teorie opravdu „nejplatnější“.
- b. Historik si sám pomocí jednotlivých konceptů bude definovat pojem elity a na jeho základě určí vzorek, kterým se pak bude zabývat z hlediska svého oboru. V tomto ohledu pravděpodobně uplatní jakousi intuici či obecný konsenzus, který si společnost o pojmu elita utvořila. S tímto přístupem bude nadále pracováno.

Nejprve je třeba si uvědomit, že pojem elita nemá pro historika ani pozitivní ani negativní náboj, zkoumá ho jako historickou skutečnost měnící se v čase, zjišťuje do jaké míry, a zda vůbec, elity ovlivnily jednotlivé společenské procesy, jak vznikaly, jak se měnily, jak byly chápány současníky... Je celá řada otázek, které si lze o pojmu elity klást, ale nejprve je třeba nalézt způsob, jak elity uchopit. Tento způsob se bude do značné míry odvíjet právě od otázek, které si budeme chtít klást.

Za prvé je možno do „elitního vzorku“ vybrat takové jedince, které za výjimečné považovali sami jejich současníci, například „národní výtečníky“. Do jaké míry byla výlučná pozice elit brána na vědomí ostatními neelitními skupinami, může být také jistým měřítkem elitnosti. Tento přístup bude jistě vhodný při kladení si otázek o tom, jak elity ostatní společnost vnímala, chápala, „uctívala“. Nevýhodou ovšem bude, že toto vymezení je značně subjektivní a různé složky společnosti chápaly jako elitu různé jednotlivce a výsledek může být při neobezřetném zacházení značně zkreslený.

Za druhé je možné přijmout vymezení někoho, kdo se s podobným problémem potýkal před námi. Jiří Štaif například upozorňuje na pro historika použitelné vymezení Dietra a Karin Claessenových: *„Elita je společenskou skupinou, která na základě určitých předpokladů zaujímá čelné postavení ve společnosti a tím získává přednostní vliv na její rozhodování. K této společenské roli je kvalifikována většinou svým majetkem, mocí, původem či vzděláním. Dále upozorňují, že v moderním sociologickém pojetí je elitou (tzv. funkční elitou) vlastně každá skupina lidí, kteří díky svým pozicím, resp. kvalifikaci, udržují společnost v chodu“*⁹⁶.

Podnětný je rovněž přístup Christophe Charle⁹⁷, který se zabývá intelektuály jako vědomostní elitou a připisuje jim vlastnictví symbolického kapitálu. Vlastnictví

⁹⁶ Štaif, J.: Česká národní společnost a její politické elity v letech 1848 – 1911. in: Vošahlíková, P.; Řepa, M.: Bratři Grégrové a česká společnost v druhé polovině 19. století. Dr. Eduard Grégr a syn; Praha; 1997. str. 10

⁹⁷ Charle, Ch.: Intelektuálové v Evropě 19. století. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2004.

nadprůměrného množství kapitálu by se pak dalo považovat za průvodní znak jakékoliv elity. Na základě vlastnictví různých druhů kapitálu by se pak daly elity klasifikovat. Od flexibility vlastněného kapitálu a jeho stálosti by se dala odvozovat stálost existující elity a její otevřenost „novým lidem“. Kapitál jako prostředek k vytváření zisku se může rozdělit na kapitál hmotný a kulturní a jeho dalším dělením a poměry těchto dvou základních kapitálů se budou rýsovat i jednotlivé skupiny elit. Kombinace kapitálu rovněž dobře poukazuje na skutečnost, že jen málokdy je jeden „elitní“ jedinec elitou pouze v jedné oboru (např. podnikatelská elita může být zároveň elitou mocenskou, intelektuální elita politickou). To vyplývá už ze skutečnosti, že např. získání vědomostí často vede i k získání většího majetku. Za kulturní kapitál považujeme především vzdělání a vědomosti, ale dále to může být politický vliv, „dobří známí“, symbolický kapitál zhmotněný například ve šlechtickém titulu, ve výsostném postavení otce apod. Kapitálem hmotným se rozumí velké finanční rezervy, pozemkové vlastnictví, vlastnictví akcií, zboží apod.

2.2.4. Vymezení elity pro účely této práce

Všechny výše uvedené teorie a přístupy mají své opodstatnění, přesto pro účely této práce bude nejlépe vydat se cestou třetí a pokusit se o spojení výše uvedených definic a charakteristik ve vymezení vlastní, nejlépe odpovídající smyslu a cíli této práce⁹⁸.

Komunální elita je společenská skupina, která na základě určitých předpokladů zaujímá čelné postavení v místní společnosti a získává přednostní vliv na její rozhodování. Čelným postavením se rozumí členství v obecním zastupitelstvu a určitými předpoklady vlastnictví v daném místě nadprůměrného množství kapitálu, které vede ke zvolení v obecních volbách. Úspěch v obecních volbách závisí na různých druzích kapitálu, které se často ve vlastnictví jedné osoby prolínají. Kapitál vnímáme jako hmotný (většinou hmatatelný) a kulturní (nehmotný). Hmotným kapitálem je vlastnictví domu, peněz, pozemků, akcií. Kulturním kapitálem je vlastnictví vzdělání, vědomostí a dovedností, symbolického postavení ve středu místní společnosti, původ a známosti. Členství v zastupitelstvu může být samo o sobě dalším kapitálem, který lze investovat k zajištění svého postavení. To směřuje k rigiditě elit a omezení jejich cirkulace. Čím více druhů kapitálu osoba vlastní, tím je riziko jeho ztráty menší (neboť je rozložené) a její postavení jistější. Podle míry stálosti kapitálu se dá usuzovat na stálost postavení jednotlivce jako elity. Tato úzká skupina lidí je uvnitř sebe sama hierarchizovaná. Komunální elita se právě v 19. století mění na elitu výkonostní. Staroměstánské elity, které byly rigidní a kvalifikovaly se na základě vlastnictví stálých

⁹⁸ Jiné vymezení elit například: Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 15-16.

druhů kapitálu (dům v centru obce, původ ve vážené měšťanské rodině, příbuzenské svazky v rámci místní společnosti) jsou vytlačovány novou elitou, která vlastní kapitál pohyblivý, který je schopen sám sebe reprodukovat, vede k větší zámožnosti, a tím i k výsadnějšímu postavení než stálé druhy kapitálu (účast ve volených orgánech společností, vlastnictví akcií, peněz, vzdělání, vážený úřad). Nestálé druhy kapitálu vedou k větší nejistotě elit, která je vlastní, neboť riziko jejich ztráty je vyšší a jejich získání kýmkoliv jiným snazší. Tyto druhy kapitálu směřují naopak ke flexibilitě elit, jejich aktivizaci a vyšší cirkulaci.

Elity svoje postavení pojišťují vytvářením sociálních sítí na základě příbuzenství, politické a národní příslušnosti a účasti ve spolcích. Čím významnější elita je, tím větší význam má spolek, na jehož činnosti se účastní a naopak jen významný spolek dokáže přilákat významné elity (pro Písek např. Sokol, Beseda, Ostrožtecký sbor...). Význam spolku vynikne při slavnostních příležitostech (národní svátky, návštěva člena panovnického rodu...) ⁹⁹.

2.3. Obecní volby jako způsob delegace komunálních elit

2.3.1. Delegace komunálních elit

Obecní volby byly měřítkem úspěšnosti snah jednotlivce o vzestup mezi komunální elitu. Zvolení znamenalo potvrzení výsadního postavení v místní společnosti a dávalo pravomoc rozhodovat o obecních záležitostech. Volby na tři roky určovaly složení komunální elity. Volby zároveň znamenaly možnost obměny složení místní elity, byly prostředkem cirkulace elit. Tato role voleb byla ovšem potlačena volebním systémem, který naopak vedl k rigiditě elit a všemožně směřoval k udržení postavení hrstky vyvolených. Jak vypadala komunální elita v městě Písku a jak se mechanismus obecních voleb odrážel na jejím složení a stabilitě je předmětem této práce.

2.3.2. Volební systém do obecních zastupitelstev

Úprava volebního práva do obecních zastupitelstev se vyvíjela nezávisle na úpravě volebního práva do zemských sněmů a říšské rady. Než bude přikročeno k objasnění principů a mechanismů obecních voleb, je třeba se dotknout obyvatelstva obce ¹⁰⁰. Osoby byly rozeznávány přespolní, které k obci pojil pouze svazek faktický, a občany, které k obci pojil i svazek právní. Občané obce se dělili na příslušníky obce, kteří měli v obci domovské právo, a na společníky obce, kteří v obvodu obce vlastnili nemovitost nebo zde měli řádné bydliště a v obvodu obce platili přímou daň ze živnosti v obci provozované nebo z důchodů. Speciální

⁹⁹ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 38.

¹⁰⁰ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansek. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 564.

kategorií příslušníků obce byli měšťané. Měšťanství se udělovalo pouze v městech a městsech a to nikoliv dědičně, ale pouze pro osobu žadatele a bývalo s ním spojováno nějaké tradiční zvláštní právo (například na přiděl dřeva z městských lesů). Poslední speciální kategorií je čestné měšťanství a čestné občanství, které se mohlo udělit jakémukoliv rakouskému státnímu občanu. Čestní měšťané a občané měli původně dle § 10 obecního zřízení¹⁰¹ všechna práva společníků obce, nikoliv však jejich povinnosti. Postupem doby se rozsah práv omezil pouze na výsadní volební právo¹⁰². Instituce čestných měšťanů byla často využívána ke zkreslování výsledků voleb¹⁰³ v obcích, kde probíhal národnostní boj¹⁰⁴.

Aktivní volební právo (právo volit) příslušelo osobě buď na základě některých jejích osobních vlastností (bez ohledu platila-li přímé daně nebo ne) nebo na základě placení přímé daně. Volební právo prvně jmenovaných osob (volební právo honorací) příslušelo vyjma čestných občanů a čestných měšťanů pouze příslušníkům obce. Pokud se ovšem aktivní volební právo zakládalo na placení přímé daně, tak na domovském právu nijak nezáleželo. Volební právo na základě osobních vlastností příslušelo zejména čestným občanům, pak měšťanům, duchovním, úředníkům státním, zemským a fondovním, důstojníkům mimo službu, doktorům a učitelům¹⁰⁵. Tato skupina se zkráceně nazývá *honorace*.

Na základě placení přímých daní mohl volit každý rakouský státní občan, který byl příslušníkem nebo společníkem obce (občanem obce) a v obci platil přímou daň z nemovitosti, živnosti nebo příjmu. Pro volební právo do obcí (vyjma statutárních měst) nebyla stanovena nejnižší výše daní, kterou bylo pro získání volebního práva nutno odvádět¹⁰⁶. Volební právo měli všichni plátcí daní. Výše odvodu ovšem určovala zařazení do voličských sborů.

V systému volebního práva se odrážel systém poplatnický, který spočíval na představě, že k výkonu volebního práva aktivního i pasivního je nezbytné, aby jeho vykonavatel platil přímé daně a přispíval tak na obstarávání veřejných záležitostí¹⁰⁷, a teorie zájmu, která přiznávala občanům odvádějícím vyšší daně vyšší podíl na politické moci.

Proklamovaná rovnost před zákonem zakotvená zákonem č.142/1867 ř.z. o všeobecných

¹⁰¹ § 10 zákona č. 7/1864 z.z.

¹⁰² Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Danšeur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 564.

¹⁰³ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 235.

¹⁰⁴ Např. České Budějovice.

¹⁰⁵ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Danšeur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹⁰⁶ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Danšeur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹⁰⁷ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 231.

*právech občanů státních, tak byla rakouským volební právem výslovně popřena*¹⁰⁸. Tyto teoretické představy našly v obecních volbách odezvu v systému voličských sborů. Pokud bylo v obci alespoň 30 voličů, tak byli podle výše přímých ročních daní rozděleni do tří volebních sborů (pokud bylo voličů aspoň 24 tak do dvou, a pokud bylo voličů méně než 24 tak do jediného volebního sboru¹⁰⁹). Sbory byly vytvořeny tak, že poplatníci v obci byli podle výše svých daní seřazeni do seznamu, přičemž souhrn v obci placených daní byl pak rozdělen na třetiny (popř. poloviny), do kterých se pak voliči dostali v různém počtu. V prvním sboru se pak objevila hrstka nejmajetnějších, která platila třetinu všech daní v obci odváděných. Každý voličský sbor volil stejný počet členů výboru a náhradníků a muselo v něm být alespoň dvakrát tolik voličů, než kolik výborů a náhradníků měl dohromady volit. Váha jednoho hlasu od prvního sboru směrem ke třetímu rapidně klesala. Honorace byla vřazována do prvního (vyšší úředníci a faráři) a druhého sboru. Neměl-li některý sbor dostatek voličů, musel být doplněn prvními voliči sboru následujícího¹¹⁰.

Z aktivního volebního práva byli vyloučeni: vyšetřovaní a odsouzení pro zločin, dále odsouzení pro přestupky krádeže, zpronevěry, účastenství v nich nebo podvodu, pro lichvu nebo zkrácení věřitelů, pokud byl někdo v určité době po ukončení trestu (tato doba dle povahy činu rozdílná, nejvýše však 10 let), dále kridatáři po čas trvání konkursu, vojínové v činné službě (mimo virilisty) a ti, kteří déle než rok dlužili na obecních dávkách nebo nepředložili povinné účty o správě obecního jmění nebo některého obecního ústavu¹¹¹.

Pasivní volební právo (být volen) příslušelo jen mužům, kteří disponovali aktivním volebním právem, dosáhli 24 let věku a měli plná občanská práva. I po splnění těchto podmínek byli z výkonu pasivního volebního práva vyloučeni úředníci představených úřadů politických a policejních, obecní zřízení, osoby, které požívaly chudinské péče nebo neměli samostatného výdělku, a ti, kteří byli disciplinárně potrestáni sesazením z nějakého veřejného úřadu. Člen představenstva navíc musel mít řádné bydliště v obci a nesměl být aktivním zřízcem státním, zemským a fondovním, duchovním a veřejným učitelem a nesměl být s jiným členem představenstva v druhém stupni příbuzný nebo sešvagřený¹¹².

¹⁰⁸ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 231.

¹⁰⁹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹¹⁰ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹¹¹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹¹² Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

Pokud byl někdo zvolen, nesměl funkci odmítnout, jinak by na šest let pozbyl volebního práva a hrozila mu pokuta 100 zl. (s výjimkou duchovních, úředníků, osob neduživých nebo přes 60 let starých, kteří odmítnout mohli¹¹³).

Volební právo se vykonávalo zásadně osobně s těmito výjimkami: Právnícké osoby a osoby nezpůsobilé k právním úkonům volily svým zákonným zástupcem. Ženy, aktivní důstojníci, byli-li virilisty, a spoludržitelé nemovitostí volili zmocněncem. Prostřednictvím zmocněnce mohly volit také osoby nepřítomné ve veřejných záležitostech nebo osoby, které v obci vlastnily nemovitost či živnost, ale bydlely v obci jiné¹¹⁴.

Průběh voleb měl tři stádia (přípravné, akt volby a ověřovací). V přípravném stadiu se vytvářely voličské seznamy a vyřizovaly námitky proti těmto seznamům, vše v náležitých lhůtách. Opravným prostředkem pak byla stížnost k okresnímu politickému úřadu, popř. až k místodržitelství. Volba probíhala hlasovacími lístky pod dohledem volební komise složené ze starosty nebo člena představenstva a čtyř voličů, které starosta přizval jako důvěrníky. K volbě mohl okresní politický úřad vyslat dohlédajícího úředníka. O výsledku volby rozhodovala relativní majorita a při rovnosti hlasů los. Ověřovací fáze spočívala v ohlášení výsledků voleb starostou na okresní politický úřad, který měl úřední povinnost zakročit pouze nedostávalo-li se některému zvolenému pasivního volebního práva. Ode dne voleb běžela osmidenní lhůta k podání námitek ke starostovi, o kterých pak v první a poslední instanci rozhodovalo místodržitelství. Výbor po svém právoplatném ustavení volil ze svého středu postupně absolutní většinou představenstvo, které pak muselo složit slib do rukou okresního hejtmána. Teprve po složení tohoto slibu začalo běžet tříleté funkční období¹¹⁵. V případě úmrtí nebo rezignace některého člena zastupitelstva během volebního období, byli povolávání náhradníci.

2.3.3. Volební mechanismy ovlivňující tvorbu elit

Volební systém do obecních zastupitelstev oplýval celou řadou mechanismů, které určovaly výslednou podobu komunální elity, předurčovaly, kdo bude rozhodovat o osudu obce, a na jejich základě ustavené elitě zajišťovaly trvalost a výsadnost jejího postavení.

V tomto ohledu nejdůležitějším bylo uplatnění teorie zájmu a poplatnického principu v konstrukci voličských sborů. Poplatnický princip spolu s institutem domovského práva vylučoval z podílu na politické moci místní chudinu, která nedisponovala v obci žádným majetkem, příjmem ani živností, eventuálně její nemovitý majetek ležel na území jiné obce,

¹¹³ § 20 zákona č. 7/1864 z.z.

¹¹⁴ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 565.

¹¹⁵ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997. Str. 566.

kde ačkoliv člověk nežil, měl domovské a volební právo. Konstrukce voličských sborů opět stavěla chudší obyvatele města do nerovnoprávného postavení vůči bohatším, neboť přiznávala každému hlasu jinou váhu. Největší váhu měly hlasy voličů prvního sboru, který byl poměrně nepočetný a volil třetinu členů výboru, stejný počet členů výboru volil velmi početný sbor třetí, kde byla váha hlasu nepatrná.

K posílení politické moci bohatých komunálních vrstev přispívalo i to, že volební právo bylo zákonem přiznáváno i právnickým osobám. Většinou se jednalo o velké průmyslové podniky nebo peněžní ústavy, jejichž daňový odvod byl přirozeně vyšší, než celé řady i poměrně majetných občanů obce. Tak se stávalo, že tyto právnické osoby byly zařazeny do prvního nebo druhého sboru a vytlačily řadu občanů do sborů následujících, kde byla váha jejich hlasu nižší. Tím i ve druhém sboru měli rozhodující roli majetnější občané. V případě Písku (bude více rozebráno v následujících kapitolách) se jedná o Městskou spořitelnu, jejíž vedení je jmenováno obecním výborem, Právovárečné měšťanstvo, kde jsou sdružení bohatí vlastníci domů v centrální části města, a Občanskou záložnu, jejíž napojení na určitou skupinu elit je také prokazatelné. Účast právnických osob v obecních volbách tak umožňovala elitám jednak snížit váhu hlasů konkurence a eliminovat ji z prvního sboru, jednak aktivně ovládat další voličské hlasy v prvním sboru, kde kvůli nízkému počtu voličů mohly být rozhodující.

Elitám, které ovládaly první sbor pak do ruky nahrával i samotný průběh voleb, kdy první volil třetí sbor a poslední první sbor, přičemž volba kandidáta již zvoleného za některý z předcházejících sborů byla neplatná, ledaže by byl dříve zvolen náhradníkem a nyní výborem. Tak se většinou stávalo, že výborů, jejichž zájmy se shodovaly s voliči prvního sboru bylo více, než by odpovídalo jedné třetině členů výboru.

Všechny tyto uvedené prvky volebního systému nahrávaly neměnnosti výboru, znemožňovaly demokratický výkon volebního práva a dotaženo do důsledků i demokratický výkon samosprávy. Pokud chtěly nové elity nastoupit, musely na svou stranu získat nejméně dva ze tří sborů, což bylo k výše naznačeným skutečnostem velmi nesnadné. Často se to odráží v boji mladočechů a staročechů o radnici, kdy staročesi představují starou a volebním systémem zabezpečenou elitu, kterou je velmi obtížné vytlačit z obsazených pozic.

Dalším mechanismem bylo volební právo založené na osobních vlastnostech, volební právo honorací. To přispívalo k cirkulaci elit a jejich flexibilitě tím, že bylo vázáno na nestálý kapitál vzdělání nebo úřadu a pomáhalo rozrušit jednotnou hráz staroměřšťanských elit v prvním a druhém sboru. Zároveň to byly otevřené dveře k nástupu nových vzdělanostních elit. „*Sociální prestiž staroměřšťanských vrstev závisela především na majetku, zatímco prestiž*

vzdělanostních vrstev byla založená na vzdělání a volebním právu, které často nezáviselo na výši odváděných daní“¹¹⁶. Ačkoliv státní správa oficiálně nesměla ovlivňovat rozhodování obecních výborů, můžeme právě v honorativním principu spatřovat skrytý vliv státu na komunální politiku. Jednalo se hlavně o větší města, kde sídlily správní a soudní úřady a školy. Tam byl počet voličů přikázaných do prvního sboru na základě zastávání úřadu placeného státem poměrně vysoký (v Písku téměř třetina všech voličů prvního sboru). Účast vzdělanostních elit (činných úředníků a veřejných učitelů) na politickém dění v obci byla ovšem výrazně omezena zákazem jejich působení v obecním představenstvu.

Dá se říci, že volební systém do obecních zastupitelstev z velké části zabezpečoval postavení elity majetným vrstvám místní společnosti. Cirkulace elit tak mohla proběhnout jen na základě změn v držbě hmotného kapitálu. Nástup nových vzdělanostních elit byl sice možný, ale musel být předznamenán zhodnocením vzdělání v kapitál hmotný, eventuálně získáním sociálního kapitálu v podobě vazeb a kontaktů na majetné vrstvy místní společnosti.

Obr. 3: Pohled na město od západu roku 1899

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: *Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 41.*

¹¹⁶ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malý, J. (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.*

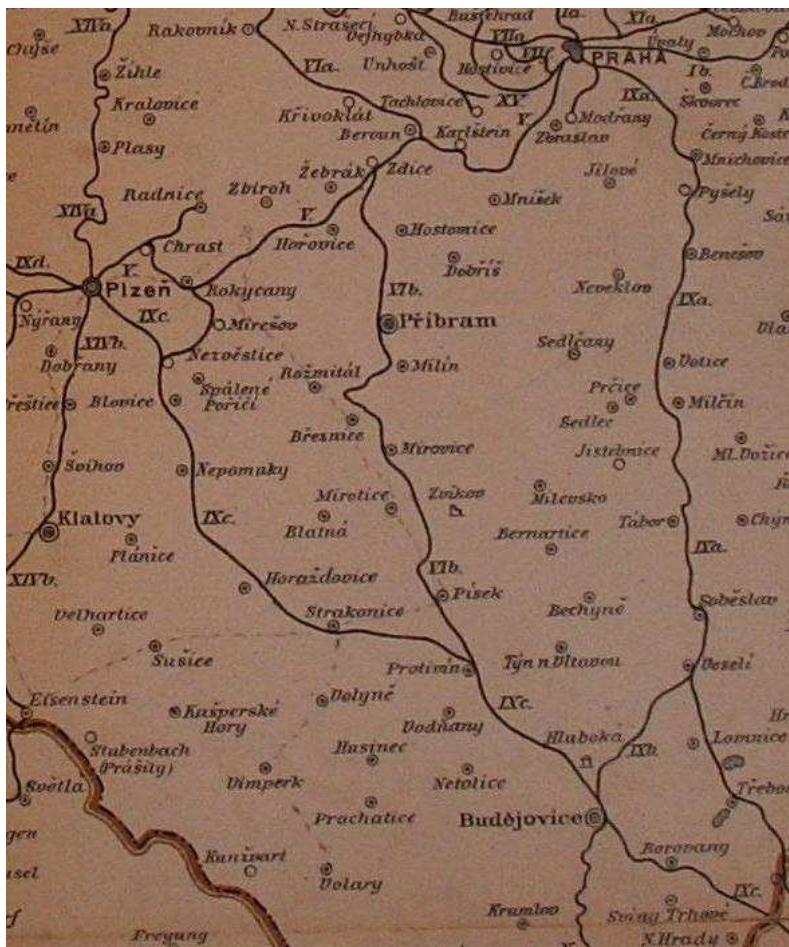
3. PODOBA MĚSTA V ROCE 1880

3.1. Poloha města

Město Písek leží v jižních Čechách na řece Otavě asi padesát kilometrů severně od Českých Budějovic a sto kilometrů jižně od Prahy (49°18' s.š. a 31°49' v.d.) v nadmořské výšce 365 m. V roce 1880 bylo městem královským ležícím v Českém království. Od zřízení dráhy Rakovnicko – Protivínské roku 1875 (základní kámen k mostu přes Otavu položen 26. července 1874)¹¹⁷ prochází

městem železnice. Město sestávalo z vlastního města, Budějovického a Pražského předměstí (Viz obr. 5) a částí Sv. Václav, Purkratice a Horní Novosedly. V roce 1880 uplynulo již 68 let od doby, kdy se město začalo loučit s charakterem středověkého hrazeného sídla. V l. 1812-1834 byla zbořena Putimská brána, r. 1851 Pražská¹¹⁸ a poslední, Budějovická, přes protesty konzervátora prof. Františka Rudolfa Bezděky¹¹⁹, r. 1861. V roce 1821 byl v hradbách prolomen čtvrtý vstup do města, Tábořská (Nová branka) a povstala tak dnešní

Nerudova ulice. Do třicátých let 19. stol. také spadají úpravy hradebního předpolí severně od města, kde vznikají městské sady¹²⁰, budoucí živé městské korzo.

Obr. 4: Výsek z mapy železniční sítě v roce 1882

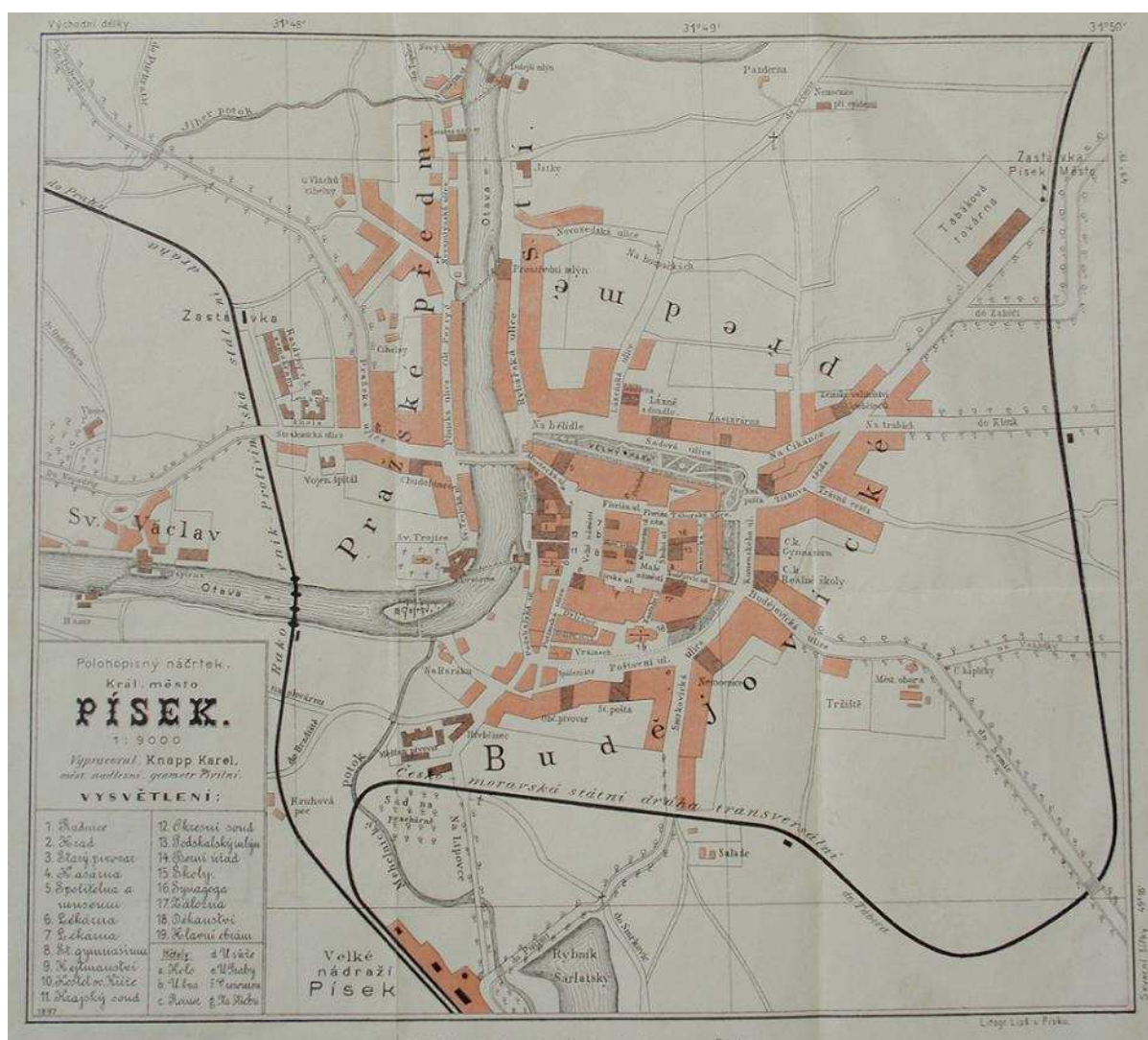
Zdroj: Řivnáčův průvodce po království Českém. Část 2. Mapy a plány. Nakladem Frant. Řivnáče; Praha; 1882.

¹¹⁷ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 164.

¹¹⁸ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 143.

¹¹⁹ Ludvík, L.; Prášek, J.: Písecké ulice, náměstí, samoty a komunikace. Nakladatelství J & M; Písek; 1998. Str. 23.

¹²⁰ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 143.

Obr. 5: Mapa města z roku 1897
Zdroj: SOKA Písek, fond Sbírka map, karton XVI, č.5.

3.2. Instituce a spolky

V roce 1880¹²¹ bylo město sídlem c.k. okresního hejtmanství s úřadem stavebním a cejchovním, berním inspektorátem, c.k. okresní školní radou¹²², okresním lékařem a zvěrolékařem. Písecký okresní hejtman měl titul a charakter místodržitelského rady¹²³ a byla mu svěřena úloha dozorčího orgánu nad okresy bývalého Píseckého kraje¹²⁴. Dále bylo město sídlem c.k. krajského a okresního soudu¹²⁵, knihovního úřadu, c.k. krajské věznice, c.k. státního zastupitelství, c.k. notářství, c.k. hlavního berního úřadu, c.k. vrchního

¹²¹ Do roku 1850 bylo město sídlem Prácheňského kraje, pak pouhého okresního hejtmanství spadajícího pod Plzeňský kraj, od roku 1855 bylo město sídlem Píseckého kraje. V Čechách byly kraje zrušeny 23.10.1862. Více v Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 160. a Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 248-250.

¹²² Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 268.

¹²³ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 267.

¹²⁴ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005. Str. 251.

¹²⁵ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 267.

komisařství finanční stráže, c.k. okresního četnického velitelství č. 12¹²⁶, c.k. poštovního a telegrafního úřadu (telegraf zřízen r. 1863)¹²⁷, velitelství doplňovacího okresu c.k. pěšího pluku č. 11 prince Jiřího Saského¹²⁸, doplňovacího okresu 3. praporu zemské obrany plzeňského pluku č. 7, c.k. zemského velitelství hřebčinců a oddělení státních hřebčinců č. XI.

Samosprávné úřady v Písku sídlící byly okresní zastupitelstvo, městské zastupitelstvo a obecní úřad s úřadem správcovským, stavebním, lesním a policejním¹²⁹. Písek měl rovněž v kurii průmyslových měst jeden poslanecký mandát na zemském sněmu.

Obr. 6: Budova reálky z let 1884-1885. Stav v roce 1899.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 160.

Ve městě se nacházely následující střední školy: c.k.vyšší gymnázium (r. 1778 přenesené z Klatov), vyšší reálka (založená obcí r. 1860) a rolnická škola (založená na popud V. V. Janoty r. 1870). Z nižších vyučovacích ústavů to byly: obecná škola chlapecká (od r. 1793), obecná a měšťanská škola dívčí (zřízeny 1873 z vyšší školy dívčí, která byla založena r. 1860), městská opatrovna (zal. r. 1844¹³⁰, od r. 1856 ve správě obecní),

¹²⁶ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 271.

¹²⁷ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 166.

¹²⁸ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 176.

¹²⁹ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 19, P-Pohoř. Fotoreprint původního vydání z r. 1902. Paseka; Praha; 2000. Str. 779.

¹³⁰ Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 150.

konfesionální židovská obecná škola¹³¹. Ve výčtu vzdělávacích institucí by neměla chybět veřejná knihovna zřízená již roku 1841¹³².

Obr. 7: Budova gymnázia v dnešní Komenského ulici na fotografii z roku 1885
Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 168.

Ve městě se dále nacházel městský chudobinec a všeobecná nemocnice (zřízena obcí r. 1848).¹³³ V Písku fungovala jediná lékárna¹³⁴, kterou v roce 1880 od J. Stockého koupil lékárník Rudolf Dvořáček¹³⁵. V roce 1880 byla povolena a v č.p. 163 umístěna druhá lékárna, kde se stal 27. října lékárníkem František Bergauer¹³⁶.

Spolky ve městě fungovaly následující¹³⁷:

- a. Spolky hospodářské, průmyslové a jim podobné: Hospodářsko lesnická jednota pro jižní Čechy (1860), Průmyslový spolek (1868), Včelařská jednota (1869), Sadařský spolek (1871).

¹³¹ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 278.

¹³² Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 150.

¹³³ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 278.

¹³⁴ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 377.

¹³⁵ Otavan; roč. II; číslo 2; ze dne 10. ledna 1880. Str. 14.

¹³⁶ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 378.

¹³⁷ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 287.

- b. Spolky dobročinné, ochranné a podporující: C.k. privilegovaný sbor ostrožtelecký (obnovený r. 1737 a opět r. 1810), Výherní spolek Fortuna (1864), Spolek vojenských vysloužilců (1872), Spolek vzájemně se podporujících řemeslných dělníků (1872), Israelský spolek pohřební Chevra Kadischa (1876), Sbor dobrovolných hasičů (1877), Písecký podpůrný spolek porotců (1878), Komitě ku postavení pomníku Fr. Palackému (1879).
- c. Spolky vzdělávací a zábavné: Měšťanská Beseda (1857), Zpěvácký spolek Otavan (1859), Tělocvičná jednota Sokol (1867), Spolek divadelních ochotníků (1869), Zlatá kniha dívek českých (1869), Učitelský spolek Budeč (1870), Spolek lékařů býv. kraje Píseckého (1874) a Bruslařský klub (1876).

Obr. 8: Bruslařský klub na Otavě roku 1896. V pozadí starý kamenný most.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: *Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 220.*

3.3. Sčítání lidu r. 1880¹³⁸

3.3.1. Počet obyvatel

V roce 1880 žilo ve městě 10 596 obyvatel¹³⁹ (není započítáno 121 trestanců krajské věznice), z tohoto počtu bylo ženského pohlaví 5 339 obyv. a mužského 5 257 obyv. Z nich bylo 670 vojáků. Svobodných mužů bylo 3 374, ženatých 1 738, ovdovělých 149 a rozvedený 1. Svobodných žen žilo ve městě 2 851, vdaných 1 818, ovdovělých 663 a rozvedené 2. Do

¹³⁸ Otavan; roč. II; číslo 46; ze dne 18. listopadu 1880. Str. 377.

¹³⁹ Prášek, J.: *Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 177.*

jednoho roku věku bylo 125 chlapců a 121 děvčat, nejstaršími občany byli muž a žena ve stáří 97 let. V roce 1880 se v Písku narodilo 288 dětí a zemřelo 261 osob. Číst a psát umělo 4 087 mužů a 3 609 žen, pouze číst dovedlo 182 mužů a 404 žen. Ani číst ani psát neumělo 993 mužů a 1 321 žen. Na obě oči slepých udáváno 7 mužů a 10 žen, hluchoněmých 11 mužů a 2 ženy, choromyslných 9 mužů a 6 žen.

3.3.2. Národnost a náboženské vyznání

Podle obcovací řeči žilo ve městě 10 244 Čechů, 318 Němců, 19 Poláků, 13 Rusínů, 1 Srbo-chorvat a 1 Rumun. Náboženské vyznání bylo u obyvatelstva zastoupeno takto: 10 119 osob římsko-katolického, 17 řeckého, 10 evangelického, 449 židovského a 1 osoba vyznání jiného.

3.3.3. Obživa obyvatel

Vybraná povolání zastávalo obyvatelstvo takto: duchovní (11), učitelé (70 – z toho 66 mužů), obchodníci (147), nádeníci (621), dělníci (1042), domácí služebnictvo (606 – z toho 527 žen, zdravotnické profese (18). Hospodářské zvířectvo vlastnili obyvatelé takto: 78 osob drželo 246 koní, 221 osob vlastnilo 702 kusů hovězího dobytka, 134 lidí vykrmovalo 341 prasat, 178 občanů chovalo 223 koz a 70 včelařů obhospodařovalo 232 úlů.

3.3.4. Počet domů

Domů bylo v Písku 727, a to: ve městě 165 (3 106 obyvatel a 670 vojáků), na Budějovickém předměstí 317 domů (4 301 obyvatel), na Pražském předměstí 191 domů (2 130 obyvatel) u sv. Václava 33 domů (294 obyvatel), v Purkraticích 7 domů (44 obyvatel). a v Horních Novosedlech 8 domů (51 obyvatel). Když pomineme vojenská kasárna a krajskou trestnici, tak nejvíce lidí bydlelo v domech Budějovická ul. č.p. 103 (72 osob), Gregorova ul. č.p.140 (54 osob), Na Bakalářích č.p. 133 (48 osob) a v Čechově ul. č.p. 39 (48 osob).

3.4. Průmysl a obchod

Základem hospodářství ve městě bylo v roce 1880 živnostnictvo. Velkých průmyslových podniků pracovalo ve městě jen poskrovnu. Na řece Otavě klapalo pět mlýnů (Drátovna, Podskalský - v majetku obce, Prostřední, Dolejší a Nový), hamr J. Jílka¹⁴⁰ a v roce 1880 začíná na místě bývalého Svatováclavského mlýna pracovat papírna M. Spitze¹⁴¹. V okolí města pracovalo několik cihelen, ve městě pak továrna na cukroviny a lihoviny Gustava Weinerja¹⁴², továrna na obuv Morice a Alberta Kleinových (zal. roku 1879)¹⁴³,

¹⁴⁰ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 43.

¹⁴¹ Otavan; roč. II; číslo 26; ze dne 27. června 1880. Str. 216.

¹⁴² Jíša, Z.; Prášek, J.: Historie a současnost podnikání na Písecku. Městské knihy; Žehušice; 2000. Str. 74.

¹⁴³ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 45.

Kratochvílova továrna na klobouky a fezy¹⁴⁴ a několik menších textilních podniků. Zdaleka největším podnikem ve městě byl ovšem Pivovar právovárečného měšťanstva v Písku, kterému se od r. 1878 pokoušel konkurovat Maxův pivovar (od r. 1889 Občanský pivovar).

Obr. 9: Pivovar právovárečného měšťanstva. Vlevo pivní sklepy z roku 1874, vpravo parostrojní pivovar dokončený pražskými firmami Bečka a Ringhoffer v roce 1883.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: *Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 148.*

3.4.1. Pivovar právovárečného měšťanstva

Pivovar právovárečného měšťanstva v Písku je faktor z hlediska konstrukce písecké komunální elity velmi důležitý, v prvních volbách ve sledovaném období v roce 1882 se Právovárečné měšťanstvo na voličském listu 1. sboru objevuje na prvním místě s daní 5 762 zl. 35 kr¹⁴⁵. „Právovárečné měšťanstvo v Písku tvořili vlastníci 149 domů ve městě o 147 podílech, s nimiž právo várečné jest spojeno a na listu podstaty statkové (A) toho kterého domu a na listu vlastnickém (B) nemovitostí závod pivovarský tvořících, v pozemkové knize pro město Písek zapsáno jest. Toto právo a celý podíl příslušelo domům č.p. 1-26, 28-42, 44-63, 65-68, 72-90, 92-110, 112, 114-119, 122,123, 125-145, 147-154, 156-158. Domům č.p. 69-71 a 161 pak příslušel poloviční podíl. Devět podílů držela i písecká obec.“¹⁴⁶ Právo várečné nebylo tedy vázáno k osobám, ale k domům a s domy se i prodávalo. Účel podnikání společnosti tvořilo vaření a prodej piva a výroba sladu ve starém i novém pivovaru a v č.p. 161 a 162. Dále výroba a prodej *nápojů náhradních, zpeněžení všech pivovarských výrobků vedlejších a pomocných, nákup surovin a produktů ku výrobě piva potřebných, nákup strojů, zařízení a náčiní při podniku pivovarském užívaných, nabývání zvláštních hostinských*

¹⁴⁴ Jíša, Z.; Prášek, J.: *Historie a současnost podnikání na Písecku. Městské knihy; Žehušice; 2000. Str. 60.*

¹⁴⁵ SOKA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura I; Seznam voličů v královském krajském městě Písku r. 1882.

¹⁴⁶ Franěk, P.: *Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 29-30.*

*a výčepních oprávnění, nabývání nemovitostí pro provoz podniku a odbyt piva potřebných atd.*¹⁴⁷

Správními orgány byla valná hromada vlastníků právovárečných domů, výbor volený valnou hromadou, ředitelstvo volené výborem (od r. 1884 správní rada) a dozorčí rada. Valná hromada se svolávala každoročně do dvou měsíců od skončení obchodního roku v srpnu, a podle § 8 stanov z roku 1876 byla závazně usnášeníschopná, když bylo přítomno alespoň 74 podílníků. Mimořádnou valnou hromadu svolával výbor. Ten měl patnáct členů a šest náhradníků, funkční období každého člena trvalo tři roky. Každý rok volil výbor za předsednictví svého nejstaršího člena pětičlennou správní radu. Ta měla předsedu, náměstka a další tři členy. Byla výkonným orgánem společnosti, řídila podnik a spravovala veškeré jmění podle instrukcí valné hromady a výboru. Zastupovala také právovárečníky vůči třetím osobám a spolu s jedním členem výboru podepisovala veškeré dokumenty a smlouvy.¹⁴⁸ Do roku 1884 patřila ke správní struktuře i inspekce, kterou řídil volený předseda František Gamisch¹⁴⁹, starosta města v l. 1879-1886. Významnou postavou vedení podniku byl v l. 1876-1884 Hynek Macner, městský radní a cukrář, který připravoval stavbu nového strojního pivovaru.¹⁵⁰ Předsedou výboru byl v r. 1880 Karel Lukáš¹⁵¹. V témže roce podnik na jeden podíl vyplatil dividendy ve výši 60 zl.¹⁵²

Pivovar pracoval tak, že ze starého pivovaru v centru města v prostorách bývalého královského hradu se svařená mladina převážela do moderních sklepů postavených v l. 1870-1874 na jihozápadním okraji města. Pozemky pro nové sklepy byly už v roce 1870 zakoupeny s tím, že na nich později bude vystavěn i nový strojní pivovar.¹⁵³ V roce 1880 si právovárečníci od písecké obce pronajali dominikální pivovar v Putimi, zrušili v něm výrobu a zřídili sklad piva (nájem trval do roku 1887)¹⁵⁴. Podobně se s konkurencí vypořádali roku 1877 v Cerhonicích¹⁵⁵ a roku 1881 v Oseku u Strakonic¹⁵⁶.

3.4.2. Peněžní ústavy

Mezi další významné hráče na poli utváření komunálních elit patřily dva písecké peněžní ústavy. Byly to Písecká spořitelna (zal. r. 1866) a Občanská záložna v Písku (zal.

¹⁴⁷ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 30.

¹⁴⁸ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 30.

¹⁴⁹ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 31.

¹⁵⁰ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 25.

¹⁵¹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

¹⁵² Otavan; roč. II; číslo 40; ze dne 2. října 1880. Str. 328.

¹⁵³ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 25.

¹⁵⁴ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 26.

¹⁵⁵ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 25.

¹⁵⁶ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 26.

r. 1859). Okresní záložna hospodářská v Písku (zal. r. 1872) stála poněkud v pozadí těchto dvou velkých ústavů.

Písecká spořitelna byla založena usnesením zastupitelstva ze dne 9.11.1866 č. 4356. Jednalo se tedy o klasickou městskou spořitelnu, kdy za svěřené vklady ručila obec celým svým jměním. Spořitelní výbor volilo městské zastupitelstvo absolutní většinou¹⁵⁷. Výbor spořitelny čítal 12 osob volených na šest let, kdy se vždy po třech letech obnovila polovina výboru¹⁵⁸. (Pravděpodobně ne náhodou se jedná o dobu dvou volebních období městského zastupitelstva. Nové zastupitelstvo mohlo obměnit jen polovinu výboru spořitelny a radniční strana tak musela k ovládnutí toku financí ze spořitelny získat důvěru minimálně ve dvou po sobě jdoucích volbách.)

Dvanáctým výborem byl automaticky starosta města. Výbor ze sebe volil prostou relativní většinou hlasů na tři léta šestičlenné ředitelstvo, přičemž alespoň dva jeho členové měli být zběhlí v právech¹⁵⁹. Výbor a ředitelstvo ze sebe volilo na tři léta přednostu¹⁶⁰. Dle účetních výkazů měla Písecká spořitelna koncem roku 1879 na svém kontě 1 584 596 zl. 4 kr. vkladů od účastníků a v rezervním fondu 31 130 zl. 74 kr., celkem tedy 1 615 727 zl. 82 kr., půjček evidovala 1 495 680 zl. 9 kr. a její hrubý výtěžek obnášel 19 504 zl. 64 kr., takže po odrážce správních výloh 4409 zl. 12,5 kr. a amortizace nábytku v hodnotě 58 zl. činil čistý výtěžek 15 037 zl. 51 kr., z kterého čtyři pětiny (12 030 zl.) připadly obci písecké a jedna pětina (3 007 zl. 51,5 kr.) připadla k rezervnímu fondu, který tím obnášel 31 130 zl. 74 kr. Kasovní hotovost k 31.12.1879 obnášela 92 153 zl. 59,5 kr.¹⁶¹ Předsedou výboru byl MUDr. Karel Malec. Na voličském listu z roku 1882 nalezneme Píseckou spořitelnu na 23. místě v druhém voličském sboru s daní 169 zl. 58,5 kr.¹⁶²

Obr. 10: Inzerát spořitelny v Otavanu

Zdroj: Otavan; roč. II; číslo 21; ze dne 22. května 1880.

¹⁵⁷ SOKA Písek, fond Okresní úřad, karton 195, signatura 3^{19/1}; Stanovy Písecké spořitelny § 30.

¹⁵⁸ SOKA Písek, fond Okresní úřad, karton 195, signatura 3^{19/1}; Stanovy Písecké spořitelny § 31.

¹⁵⁹ SOKA Písek, fond Okresní úřad, karton 195, signatura 3^{19/1}; Stanovy Písecké spořitelny § 32.

¹⁶⁰ SOKA Písek, fond Okresní úřad, karton 195, signatura 3^{19/1}; Stanovy Písecké spořitelny § 33.

¹⁶¹ Otavan; roč. II; číslo 12; ze dne 20. března 1880. Str. 98.

¹⁶² SOKA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura I; Seznam voličů v královském krajském městě Písku r. 1882.

Obr. 11: Budova městské spořitelny z let 1886-1888 v dnešní Karlově ulici.
Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 85.

Oproti tomu Občanská záložna v Písku byla založena už roku 1859 jako společenstvo s ručením neomezeným¹⁶³ a na voličském listu z roku 1882 obsadila s daňovým odvodem 1 142 zl. 15 kr. hned druhé místo za Právovárečným měšťanstvem¹⁶⁴. Záložna ručila dle zákona za ztráty a škody nejprve základním jměním, kdyby nestačilo, tak by se škoda rozvrhovala na závodní podíly členů a kdyby ani poté nebyla zapravena, tak v témže poměru na jejich ostatní jmění soukromé. Koncem roku 1879 měla vkladů od členů, účastníků a od rezervního fondu 477 765 zl. 85 kr. a od členů v závodních podílech 25 266 zl. 21 kr., celkem tedy 503 032 zl. 6 kr., v půjčkách měla 468 323 zl. 87 kr. Hrubý výtěžek záložny obnášel 10 416 zl. 93 kr. a výtěžek rezervního fondu 1991 zl. 17 kr., úhrnem 12 408 zl. 10 kr., po odečtení správních výdajů a daní ve výši 4 611 zl. 13 kr. zbývalo na celkový čistý výtěžek 7 796 zl. 97 kr. Kasovní hotovost obnášela k 31.12.1879 36 858 zl. 63 kr. a rezervní fond 69 013 zl. 80,5 kr¹⁶⁵. Složení vedoucích orgánů záložny v roce 1880 bylo následující: Ředitelem byl František Tonner (ředitel vyšší reálky a majitel domu), dalšími členy ředitelství Dominik Brichta (řezník a majitel domu) a MUDr. Václav Pacovský (městský lékař), předsedou výboru Alois Pakeš (obchodník a majitel domu), místopředsedou výboru Karel

¹⁶³ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 284.

¹⁶⁴ SOKA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura I; Seznam voličů v královském krajském městě Písku r. 1882.

¹⁶⁵ Otavan; roč. II; číslo 12; ze dne 20. března 1880. Str. 98.

Volf (obchodník) a členy výboru Maxmilián Hájek (obchodník), Josef Kára (krejčí a majitel domu), Josef Buršík (rukavičkář a majitel domu), Vojtěch Hesoun (majitel hospodářství z Vrcovic), Václav Ješina (řezník a majitel hospodářství), Vojtěch Říha (statkář z Dobevi), Václav Keřlík (majitel hospodářství ze Smrkovic), Jan Pienl (sládek), Josef Pixa (mlynář) a Václav Matzner (pekař)¹⁶⁶.

Obr. 12: Budova občanské záložny z roku 1890 na dnešním Alšově náměstí. Vlevo hotel U Zlatého kola, sídlo měšťanské besedy.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 115.

3.4.3. Trhy

K úplnému přehledu o píseckém průmyslu a obchodu je ještě třeba dodat, jaké trhy se ve městě konaly.¹⁶⁷ Písek měl povoleno šest výročních trhů zároveň na koně, hovězí i vepřový dobytek:¹⁶⁸

1. ve čtvrtek po Třech králich (po 6. lednu)
2. pátý čtvrtek v postě (v březnu)
3. v úterý před slavností Božího Těla (zač. června)
4. na den sv. Máří Magdaleny (22. července)

¹⁶⁶ SOKA Písek, fond Občanská záložna v Písku, signatura III/1.

¹⁶⁷ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 42.

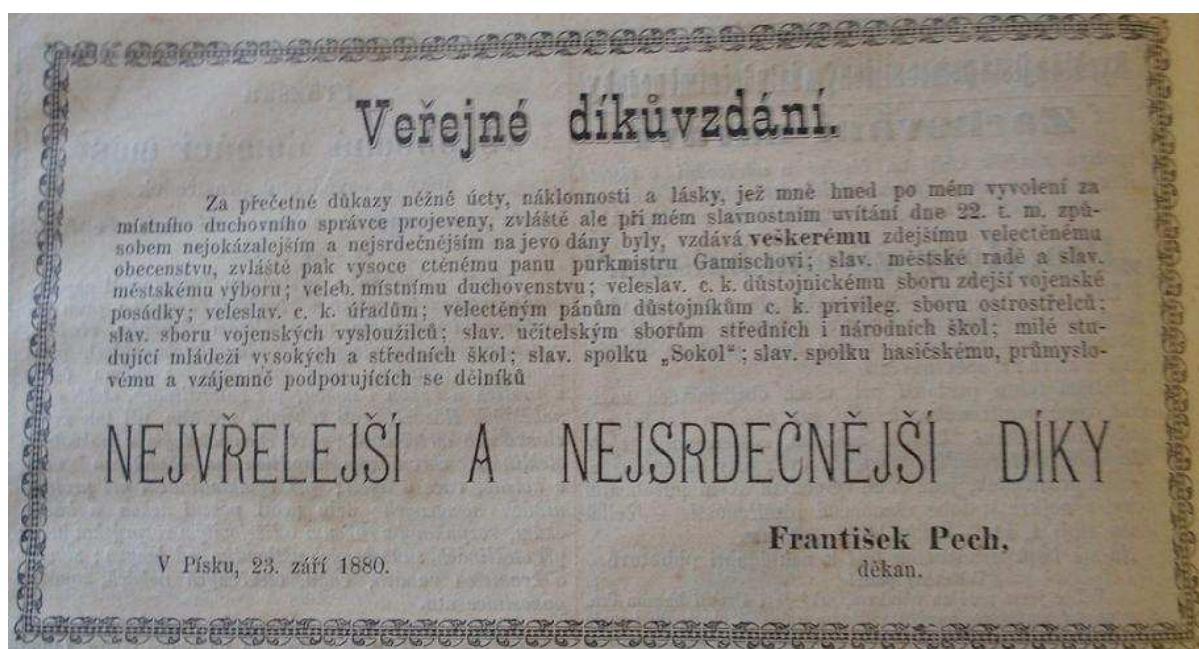
¹⁶⁸ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 281.

5. na den Povýšení sv. Kříže (14. září)
6. na den sv. Alžběty. (19. listopadu)

Mimo tyto se každé úterý konal trh na hovězí a vepřový dobytek a každou středu a sobotu trh obilní. Trhy na vejce, drůbež, máslo, mléko apod. se konaly každý den na Velkém náměstí. Trhy na dobytek se odbývaly v dnešní Komenského ulici, proti gymnáziu.

3.5. Církevní správa

V čele duchovní správy v královském městě Písku byl děkan, který byl zároveň vikářem v píseckém vikariátu. Vikariát čítal písecké děkanství a 11 far. Děkanovi byli podřízeni dva kooperátoři a jeden městský fundační kaplan. Obec nad děkanstvím vykonávala patronátní právo¹⁶⁹. V roce 1880 do funkce nastoupil nový děkan František Pech¹⁷⁰.

Obr. 13: Veřejné díkůvzdání Františka Pecha za zvolení děkanem

Zdroj: Otavan; roč. II; číslo 39; ze dne 18. září 1880. Str. 324.

V Písku existovala i poměrně nově založená židovská náboženská obec, která měla vlastní obecnou školu a na jejím dvoře roku 1871 v maurském slohu vystavěnou synagogu¹⁷¹.

3.6. Obec a obecní úřad

3.6.1. Fungování úřadu

Obecní úřad sídlil na Velkém náměstí v barokní radnici¹⁷². Ačkoliv bylo už v roce 1877 jednáno o vytvoření instrukce pro městské úředníky, v roce 1880 ještě stále

¹⁶⁹ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 266.

¹⁷⁰ Otavan; roč. II; číslo 39; ze dne 18. září 1880. Str. 324.

¹⁷¹ Adámek, J.; Čížek, J.; Frohlich, J.; Novodvorský, J.: Písek na starých pohlednicích. Nakladatelství a vydavatelství IRES; Písek; 1999.

¹⁷² V letech 1850-1860 v č.p. 120 na Velkém náměstí. Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J & M; Písek; 2000. Str. 160.

neexistovala. Popis fungování úřadu se zachoval v díle Augusta Sedláčka: „V úřadě tajemníka se soustřeďovala práce všech odborů, pokud byla podávána k úřadu starostovu. Jeden oficiál řídil podací protokol, druhý byl výpravčím, třetí psal účet vybírání a vymáhání školného, čtvrtý vybírání školného jen na reálných školách a rozdělování almužny, pátý se staral jen o listovnu. Tři denní písaři opisovali. Důchodní řídil pokladnu a psal deník a jeho adjunkt se staral o spisovnu důchodenskou. Správce měl hospodářské a patronátní záležitosti, řídil kostelní počty a ústav chudých. Příručím náležel prodej dříví z obory (v tzv. Oboře byl umístěn sklad dřeva) . V lesním úřadě byli forstmistr, lesní kontrolor, adjunkt a dva praktikanti. V čele policejního úřadu byl revizor, pod nímž byl rotmistr a strážníci. Stavitel řídil obecní stavby a působil při dovolování nových staveb soukromých.“¹⁷³

3.6.2. Obecní jmění

„L. 1881 voleni do skontrující komise Dr. K. Malec, K. Wolf, Joz. Bílý a Frant. Tonner. Ti přehlízejíce nedoplatky našli jich přes 35.700 fl. a radili proto, aby se vydobytné dobývaly a nedobytné se odpisovaly, též aby se položky běžných příjmů zapisovaly za takové a tak i položky z kmenového jmění. V příčině toho žádal starosta Gamisch, aby byly

Druh pozemku	Rozloha		
	jiter	čtver. sáhů	Přibližně ha
Role	1470	1120	847
Louky	261	760	150
Lesy	10013	1132	5763
Zahrady	15	81	9
Pastviny	177	2	102
Rybníky	16	758	10
Celkem	11954	653	6881

Tab. 1: Pozemkové vlastnictví písecké obce k 5.12.1883

Zdroj: SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 41. Nestránkováno. Protokol ze schůze městské rady a skontrující komise 21. září 1892.

na radnici zделány potřebné inventáře dne 14. května 1882 a dostal dne 14. října 1883 šest inventářův.“¹⁷⁴ Na základě těchto inventářů víme, že obec k 5.12.1883 vlastnila pozemkový majetek v hodnotě 1 476 896 zl. 75 kr.¹⁷⁵, kmenové kapitály k 21.12.1884 ve výši 322 702 zl. 75 kr., budov ke konci roku 1884 s hodnotou 463 926 zl. 35,5 kr., ostatního

¹⁷³ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 378.

¹⁷⁴ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 378.

¹⁷⁵ Cena pozemku odhadnuta na základě způsobu používaného u soudů. Obnos přímé daně (o výši 22,7%) násobený 150.

SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 41. Nestránkováno. Protokol ze schůze městské rady a skontrující komise 21. září 1892.

inventarizovaného majetku ke konci roku 1884 v hodnotě 15 058 zl. 33 kr. a že k 1.1.1885 spravovala majetek dobročinných fondů a ústavů chudých ve výši 34 344 zl 79,5 kr.

Obecní rozpočet na rok 1880 počítal s příjmy ve výši 309 993 zl. a výdaji 309 129 zl. a byl tak přebytkový o 864 zl. Objem příjmů a výdajů na jednoho obyvatele tak byl zhruba 30 zl.

Rozpočet města Písku na rok 1880		
Výdaje		
C.k. daně		22 418 zl.
Školy	Příspěvek na c.k. gymnasium	4 998 zl.
	Obecní vyšší realní školy	25 532 zl.
	Národní školy	7 256 zl.
	Opatrovna	1 150 zl.
	Výslužné	1 230 zl.
		40 166 zl.
Příspěvky chudým	Špitálníkům a čekatelům	3 626 zl.
	Městským chudým hotově a ve dříví	6 500 zl.
	Dary z milosti, výživné, příspěvky na vychování, bytné	2 513 zl.
	Zdravotní výdaje	4 418 zl.
	Příspěvky výpomocné	2 500 zl.
		19 557 zl.
Veřejná bezpečnost		7 262 zl.
Penze a provize		8 990 zl.
Stavební dříví na král. hrad pražský		6 000 zl.
Osvětlení města		1 333 zl.
Dávky, měšťanům stavební, domovní a měšťanské dříví		21 688 zl.
Vydání na lesy a lesní úřad		32 927 zl.
C.k. daně a ekvivalent z majetku lesního		11 794 zl.
Služné úřednictvu obecnímu a mzdy		15 175 zl.
Na jiná různá vydání připadá		121 819 zl.
Celkem vydání		309 129 zl.
Příjmy		
Celkem příjem		309 993 zl.

Tab. 2: Rozpočet města Písku na rok 1880

Zdroj: Otavan; roč. I; číslo 24; ze dne 12. prosince 1879. Str. 188.

Největší příjem plynul obci z městských lesů (v roce 1883 byl po odečtení všech nákladů čistý výnos lesního hospodářství 31 530 zl.¹⁷⁶), které byly rozděleny na sedm revírů: Nové sedlo (1 138,45 ha), Nové Dvory (843,26 ha), Mlaka (963,19 ha), Paseka (1 099,56 ha),

¹⁷⁶ SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 41. Nestránkováno. Protokol ze schůze městského zastupitelstva ze dne 3. října 1892.

Hůrka (626,54 ha), Ostrovce (359,38 ha) a Buda (455,71 ha). K revíru Hůrka byl ještě přiřčen Hradištský les (119 ha) a k Novosedlskému revíru les Temešvářský (40,98 ha)¹⁷⁷. První čtyři revíry tvoří celek Písecké hory. Na lesích vázla služebnost odvádět každé čtyři roky 631 m³ dřeva panovníkovi pro Pražský hrad¹⁷⁸. Z městských lesů se také poskytovaly dřevní dávky dlouhého a sáhové dříví na domy v centru města a tzv. „staré“ domy na předměstích a tzv. měšťanského dříví starým, zasloužilým a méně majetným osobám. Na dům na předměstí se sáhového dřeva dávala pouze polovina toho, co na dům v centru¹⁷⁹. Od obou těchto služebností se město snažilo oprostit, protože lesní hospodářství velmi zatěžovaly a druhá navíc způsobovala řevnivost mezi občany města.

3.6.3. Obecní výbor

Písecké městské zastupitelstvo se skládalo z výboru, představenstva a starosty. Výbor měl 36 členů, z nich voleno městské představenstvo, nazývané městská rada, se šesti radními a starostou.

V roce 1880 stál v čele města obecní výbor zvolený v obecních volbách ve dnech 12., 18. a 21. listopadu 1878 (3., 2. a 1. sbor). Představenstvo pak bylo voleno na schůzi výboru 3. dubna 1879, kdy byl starostou zvolen František Gamisch (měšťan) a radními v tomto pořadí JUDr. Lambert Hessler (advokát), Alois Pakeš (obchodník), Antonín Michl (měšťan), Karel Ninger (c.k. gymnaziální profesor na odpočinku), Václav Špirhanzl (stavitelský mistr) a Maxmilián Hájek (obchodník)¹⁸⁰. Ve výboru v roce 1880 zasedali: Josef Bílý (profesor obecních vyšších reálných škol), Dominik Brichta (měšťan), František Císař (knihař), Dominik Daneš (měšťan a soukeník), Vojtěch Fanfule (měšťan a koželuh), MUDr. Jindřich Hessler (městský fysik), Josef Jílek (měšťan a majitel hamru), Josef Jílek (měšťan a tesařský mistr), Jan Jugl (hospodářský rada na odpočinku), Jan Jůzek (měšťan a obuvník), Karel Jůzek (měšťan a truhlář), JUDr. Václav Kotalík (advokát), František Losos (měšťan a krejčí), Karel Lukáš (majitel domu), Hynek Macner (měšťan a cukrář), Václav Macner (měšťan a pekař), Hynek Majer (majitel mlýna), Jan Majer, MUDr. Karel Malec (ordinarius městské nemocnice), Karel Mergl (měšťan a sedlář), Vojtěch Mergl (měšťan a hostinský), Josef Pixa (měšťan a kolář), Karel Rataj, Rudolf Simony (c.k. poštovník), František Sokol, Dominik

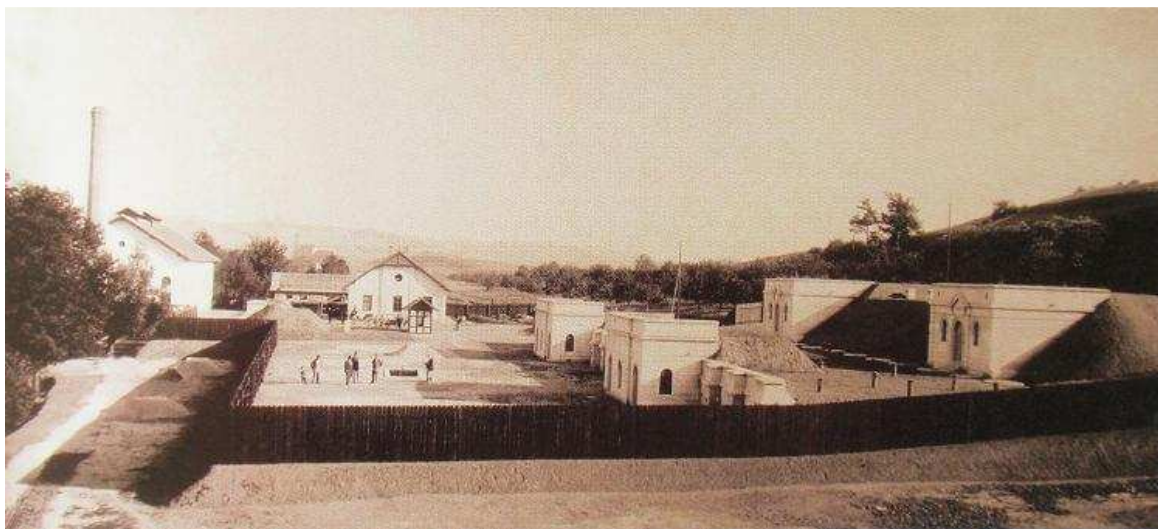
¹⁷⁷ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 257.

¹⁷⁸ Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898. Str. 259.

¹⁷⁹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 397.

¹⁸⁰ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 278.

Staab (měšťan), Václav Šimek (knihkupec), František Tonner (ředitel obecních vyšších reálných škol) a František Weber (měšťan a zlatník)¹⁸¹.

Obr. 14: Stavba moderní písecké vodárny na místě bývalého Jílkova hamru. Těsně před dokončením v roce 1899.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 47.

¹⁸¹ SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 29.

Pravopis jmen je v dokumentech kolísavý, a tak je dáována přednost pravopisu ustálenému v sekundární literatuře. Pokud toho není, tak formě z tištěných dokumentů před psanými a pokud se žádná z forem nevyskytuje častěji, tak pravopisu českému před německým, pokud osoba nebyla německé národnosti, eventuálně pokud se nejednalo o příjmení, jehož dnešní podoba se ustálila s pravopisem německým.

4. STRUKTURA KOMUNÁLNÍ ELITY

Komunální elita byla definována jako společenská skupina, která na základě určitých předpokladů zaujímá čelné postavení v místní společnosti a získává přednostní vliv na její rozhodování. Čelným postavením se rozumí členství v obecním zastupitelstvu a určitými předpoklady vlastnictví v daném místě nadprůměrného množství kapitálu, které vede ke zvolení v obecních volbách. Přednostní vliv na rozhodování se v případě Písku projevuje například tím, že komunální elita prostřednictvím městského výboru, potažmo městské spořitelny, a účastí ve výboru a ředitelství Občanské záložny ovládala téměř veškeré finanční toky ve městě. Na základě této definice je dána jasná souvztažnost mezi komunální elitou a její strukturou a strukturou obecního výboru, respektive jedná se o totéž.

4.1. Starostové

Mezi lety 1880–1914 stáli v čele města Písku čtyři muži. Poslední, Václav Špirhanzl, ovšem zastával úřad až do roku 1919, proto nebude doba jeho starostování z důvodu celistvosti a uzavřenosti dat zachycena. Práce se tedy bude soustředit na mezidobí let 1882, kdy proběhly první obecní volby ve sledovaném období až 1907, kdy umírá Karel Lukáš. František Gamisch, Alois Pakeš a Karel Lukáš jsou také osoby do jisté míry symbolické, v jejich střídání se odráží cirkulace elit na písecké radnici a zároveň rozsáhlejší procesy odchodu staroměstských vrstev a nástupu mladších výkonnostních elit. Z tradic původních měšťanských elit vychází osoba Františka Gamische, staroček Alois Pakeš je již prototypem moderního politika a „selfmademana“ a Karel Lukáš symbolizuje novou dravou generaci, která usiluje o své místo na slunci pod hlavičkou mladočeské strany. Zajímavé je, že žádný z těchto tří starostů nepocházel z Písku a rodina Václava Špirhanzla žila ve městě teprve ve druhé generaci.

4.1.1. František Gamisch (* 1809, Kolečovice - kraj Rakovnický; + 21.2.1887, Písek)

František Gamisch se narodil roku 1809 v rodině poštmistra Michala Gamische v Kolečovicích nedaleko Rakovníku. Jeho matka se jmenovala Anna Grübelová a pocházela rovněž z Kolečovic. Za manželku pojal Johannu, roz. Kučerovou, dceru Jana Kučery, vrchního na Dobříši, a Anny roz. Ullrichové z Opočna. Manželství trvalo až do roku 1863, kdy Johanna ve věku 58 let 17. října umírá na mrtvici¹⁸². Tou dobou už rodina bydlí v Písku ve vlastním domě U Bílé růže č.p. 122 v dnešní Šrámkově ulici (tehdejší Putimské). Jisté je, že na Písecku František Gamisch žil nejpozději v roce 1838, kdy se mu v Purkraticích č.p. 1

¹⁸² SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 58 zemřelých v Písku v l. 1863–1873. Kniha M Str. 11. Dostupná na adrese: http://digi.cesearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6416 snímek 13.

Obr. 15: František Gamisch

Zdroj: Sedláček, A: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1912. Str. 501.

narodil syn Kamil František Jan Gamisch¹⁸³. V matričním zápise je František Gamisch uveden jako pachtýř dvora Purkratického a Nového. Stejně je uveden i v roce 1845, kdy 22. prosince přijde na svět jeho dcera Hermína Anna Františka Victorina Gamischová¹⁸⁴. Kmotry jsou jí Alois Fuchs šlechtic z Grünfeldu, c.k. vrchní komisař hraniční stráže v Písku, a jeho žena Anna Fuchsová. V době narození dcery rodina žila v č.p. 112 v dnešní Karlově ulici.

Kamil vstoupí do armády a roku 1866 se ožení s Karolínou Tregerovou, dcerou Františka Tregera, kupce ve Vídni, a Josefíny, roz. Zeunigové v Török-Becse v Banátu. Roku 1874 žije Kamil jako husarský rytmistr na odpočinku se svou rodinou a otcem v č.p. 122 v Písku. 11. června 1874 se Františku Gamischovi narodí vnuk Eugen¹⁸⁵. Děd František je mu

¹⁸³ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 28 narozených v přífařených obcích v l. 1818-1842. Kniha III Str. 361. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6386 snímek 306.

¹⁸⁴ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 16 narozených v Písku v l. 1842-1849. Kniha L Str. 215. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6374 snímek 217.

¹⁸⁵ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 21 narozených v Písku v l. 1871-1878. Kniha Q Str. 149. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6379 snímek 151.

kmotrem spolu s babičkou z druhé strany Josefínou Tregerovou. Eugen bohužel 7.2.1875 umírá. Kamil umírá vzápětí 21. června 1875 na tuberkulózu¹⁸⁶.

Obr. 16: Dům „U Bílé růže“ patřící Františku Gamischovi. Stav v roce 1917.
Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: *Písek ve fotografii 1860-1918*. Město Písek; Písek; 2007. Str. 137.

Třetím potomkem Františka Gamische byl Jan Gamisch, který se objevuje v protokolech z jednání zastupitelstva. V protokolu ze schůze 8. února 1888 se píše, že *Jan Gamisch vstoupil k c.k. vojsku a nenabyl v nijaké obci říše Rakouské práva domovského, nýbrž zůstal příslušníkem obce zdejší. Co taký vystěhoval se do Ameriky, kdež nepřetrženě více jak 20 roků pobyl.*¹⁸⁷ Po smrti svého otce se vrátil do Písku, aby se ujal správy zděděného majetku. Na výše zmíněné schůzi žádal zastupitelstvo o přiznání domovského práva a udělení měšťanského práva. Obojí mu bylo pod podmínkou, že si opatří rakouské státní občanství 23 hlasy přičteno, 4 byly proti a tři lístky byly prázdné. Z protokolu ze schůze zastupitelstva z 20. srpna 1887 vyplývá, že se Jan Gamisch zapojil do obchodu se živcem, který se začal

¹⁸⁶ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 59 zemřelých v Písku v l. 1873-1884. Kniha N. Str. 68. Dostupná na adrese: http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6417 snímek 69.

¹⁸⁷ SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 37. Nestránkováno. Protokol ze schůze obecního zastupitelstva města Písku 8.2.1888.

těžit v Píseckých horách. Cukrář a měšťan Hynek Macner podal stížnost na rozhodnutí městské rady o odprodeji 100 vagonů živce Janu Gamischovi¹⁸⁸.

František Gamisch byl poprvé zvolen starostou 26. září 1872, ale už 6. listopadu úřad složil. 3. dubna 1879 byl zvolen podruhé a starostou byl až do 21. listopadu 1886¹⁸⁹. *Od jara roku 1886 churavěl starosta Gamisch a zastupoval jej radní Alois Pakeš... Ačkoliv pak byl Gamisch volen do zastupitelstva, bylo zřejmo, že by nemohl býti starostou a také býti nechtěl.*¹⁹⁰ *Úřadování jeho bylo takové, že jej lze přičísti k nejlepším starostům. Byl spravedlivý ke všem, nadržel se žádnou stranou, neřídil nic samovolně, nýbrž jen skrze městskou radu neb odborníky na radnici, byl šetrný a krátce řečeno dobrý starosta*¹⁹¹.

Gamischovu osobnost charakterizuje Sedláček takto: „...byl rodem Němec, sice jsa spravedlivým a obezřetným mužem, nejen že neprojevil v nejmenším nějaké nechuti k Čechům, nýbrž i v obyčejném obcování česky mluvíval.“¹⁹²

František Gamisch byl z titulu starosty města účasten ve výboru městské spořitelny a zároveň se s jeho domem č.p. 122 pojil jeden ze 147 celých podílů v právovárečném měšťanstvu, kde byl do roku 1884 v čele inspekce¹⁹³. Rovněž byl pachtýřem obecních dvorů v Purkraticích a v Nových dvorech.

František Gamisch zemřel 21. února 1887 ve svém domě U Bílé růže v Písku ve věku 78 let na marasmus (sešlost věkem)¹⁹⁴. *Ze světa odešel zůstaviv po sobě vděčnou pamět v obyvatelstvu Píseckém pro svou spravedlivost, šetrnost v obecném hospodářství, vlídnost a dobročinnost*¹⁹⁵.

¹⁸⁸ SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 36. Nestránkováno. Protokol ze schůze obecního zastupitelstva města Písku 20.8.1887.

¹⁸⁹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 492.

¹⁹⁰ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 385.

¹⁹¹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 376.

¹⁹² Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 376.

¹⁹³ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 31.

¹⁹⁴ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 60 zemřelých v Písku v l. 1884-1892. Kniha O. Str. 135. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6418 snímek 135.

¹⁹⁵ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 385.

4.1.2. Alois Pakeš (* 24.5.1839, Kasejovice – okres Blatná; + 22.2.1909, Písek)

Alois Pakeš byl synem Františka Pakše, měšťana a řeznického mistra v Kasejovicích, a Kateřiny, rozené Tingrové, rovněž z Kasejovic¹⁹⁶. Do Písku přišel jako kupecký učeň, *prodělávaje tu těžkou školu, jaká tehdy bývala u učňův kupeckých*¹⁹⁷. Roku 1860 odešel na dvě léta na vojnu, z třetího roku se mu podařilo vyplatit. Pak se stal v Písku samostatným kupcem a *vychovával dobrý dorost kupecký*¹⁹⁸. 22. června 1869 se oženil s Albertinou Holou¹⁹⁹, narozenou 13. února 1847 v č.p. 2 v Písku. Nevěsta v době svatby ještě nebyla plnoletá, a tak se vdávala s přivolením otcovým, který byl již vdovcem. Jednalo se zřejmě o dobrou partii, Albertininým otcem byl Alois Holý, měšťan a obchodník ve víně v Písku, a

Obr. 17: Alois Pakeš

Zdroj: Sedláček, A.: *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1912. Str. 501.*

¹⁹⁶ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 20 narozených v Písku v l. 1867-1871. Kniha P. Str. 202. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6378 snímek 204.

¹⁹⁷ Sedláček, A.: *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II.* František Podhajský; Písek; 1930. Str. 385.

¹⁹⁸ Sedláček, A.: *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II.* František Podhajský; Písek; 1930. Str. 385.

¹⁹⁹ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 39 oddaných v Písku v l. 1863-1879. Kniha XI. Str. 135. Dostupná na adrese: http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6397 snímek 137.

matkou Johanna, dcera Josefa Vavrovského hlavního učitele ve Strakonících²⁰⁰.

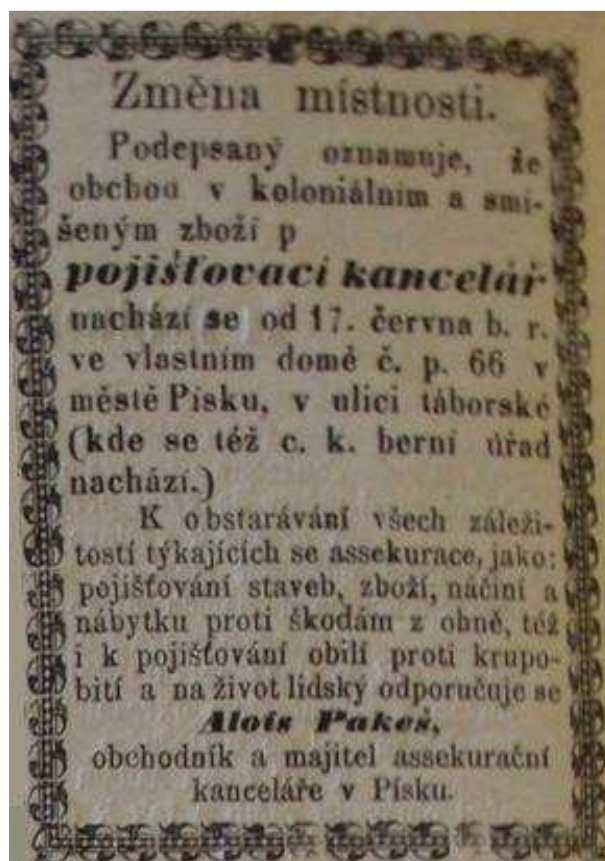
18. června 1870 se Pakšovým narodila dcera Aloisie Albertina²⁰¹, 28. července 1871 syn Alois Ferdinand²⁰². Oběma dětem byli kmotry prarodiče Alois Holý a Kateřina Pakšová.

Alois Pakeš byl od r. 1870 soudcem laikem, r. 1886 byl jmenován císařským radou a při pobytu císaře v Písku (r. 1888) obdržel řád císaře Františka Josefa²⁰³.

V l. 1872-1874 byl členem výboru Občanské záložny v Písku, 1875-1878 místopředsedou a konečně v l. 1876-1891 jeho předsedou²⁰⁴. Byl také dlouhá léta předsedou ředitelstva Městské spořitelny a místní školní rady, náměstkem starosty okresního zastupitelstva, místopředsedou

kuratoria rolnické a lesnické školy, předsedou Měšťanské besedy²⁰⁵ a v l. 1905-1908 předsedou výboru Pivovaru právovárečného měšťanstva²⁰⁶, kde byl z titulu majitele domu č.p. 66 držitelem celého podílu. V neposlední řadě byl také čelným představitelem píseckých staročeků²⁰⁷.

Alois Pakeš starostoval od 21.11.1886 do 4.11.1899²⁰⁸. *Byv volen za starostu, uvítán jest jako „muž a občan ctihodný, osvícený a rázný“.* Byv již před tím v zastupitelstvu a v radě

Obr. 18: Pakšův inzerát v Otavanu
Zdroj: Otavan; roč. I; číslo 1; ze dne 5. července 1879. Nestránkováno.

²⁰⁰ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 20 narozených v Písku v l. 1867-1871. Kniha P. Str. 202. Dostupná na adrese: http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6378 snímek 204.

²⁰¹ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 16 narozených v Písku v l. 1842-1849. Kniha L. Str. 284. Dostupná na adrese: http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6374 snímek 286.

²⁰² SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 21 narozených v Písku v l. 1871-1878. Kniha Q. Str. 1. Dostupná na adrese: http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6379 snímek 3.

²⁰³ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 386.

²⁰⁴ SOKA Písek, fond Občanská záložna v Písku, signatura III/1.

²⁰⁵ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 386.

²⁰⁶ Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 39.

²⁰⁷ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 33.

²⁰⁸ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 492.

býval po leta lesním referentem a osvojil si tu zkušenosti, jichž užíval ke správě obecních lesův. Jeho pojížděky do lesův přibližovaly jej k přírodě a vzbuzovaly v něm lásku ke stromoví. Pěkné aleje v Písku vznikly za něho (tak zvaná Lipovka neb Pakšovka, která již byla založena za Gamische (1881), ale bezpochyby návodem Pakšovým, ale ukončena teprve za Pakše), neméně je posázení předních Vyhlídek jeho dílem... Ve svém starostenském úřadě byl velice pilným, tak že si všecko, co se dalo za jeho úřadování, zapisoval do zápisníkův, neméně byl velice pořádným i přísným tam, kde toho bylo třeba. U centrálních zemských úřadův byl osobou známou a váženou, k čemuž ovšem mu pomáhala hodnost jeho jako zastupitele velkostatku městského²⁰⁹.

Zemřel náhle raněn mrtvicí 22.2.1909 ve svém domě v dnešní Nerudově ulici č.p. 66²¹⁰.

4.1.3. Karel Lukáš (* 29.9.1845, Chřešťovice – okres Písek; + 13.11.1907, Písek)

Karel Lukáš se narodil 29. září 1845²¹¹ na povltavském mlýně v Dolním Lipovsku²¹², obec Chřešťovice, č.p. 43. Mlýn dnes neexistuje, byl zatopen vodami Orlické přehrady. Jeho otcem byl mlynářský mistr Josef Lukáš a matkou Anna, rozená Maříková, dcera sedláka z Chřešťovic. Vychodil školy v Praze a ujal se správy rodného mlýna²¹³. *V mladých letech cestoval mnoho po světě sbíraje všude nové zkušenosti.*²¹⁴ Dne 23. června 1868 se oženil s Marií Košťálovou, dcerou Jana Košťála, gruntovního a představeného z Horního Záhoří č.p. 8 (okres Písek), a Marie, dcery gruntovního Matěje Němejce z Modlešovic (okres Strakonice)²¹⁵.

²⁰⁹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 386.

²¹⁰ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 62 zemřelých v Písku v l. 1902-1909. Kniha Q. Str. 358. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6420 snímek 361.

²¹¹ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Chřešťovicích, kniha č. 8 narozených v celé farnosti v l. 1844-1864. Str. 30. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=4170 snímek 32.

²¹² Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

²¹³ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

²¹⁴ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

²¹⁵ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Horním Záhoří, kniha č. 14 oddaných v celé farnosti v l. 1865-1921. Str. 19. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=3774 snímek 20.

Obr. 19: Karel Lukáš

Zdroj: Sedláček, A: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. Od zřízení královského úřadu až do dnešní doby. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1912. Str. 501.

18. září 1869 přišel na svět jeho první syn Josef Václav Lukáš. Kmotry mu byli (stejně jako druhému synovi) Jan Sypal, rolník z Horního Záhoří č.p. 8, a babička Anna Lukášová, mlynářka z Písku²¹⁶. Druhý syn, Karel Jan Lukáš, se manželům narodil 20. května 1871²¹⁷, ale ve věku dvou let 22. srpna 1873 zemřel na psotník²¹⁸. Třetím synem Karla Lukáše a jeho ženy Marie byl Vojtěch Lukáš, který se narodil 15. února 1873. Tentokrát byl kmotrem děd Jan Košťál, sedlák z Horního Záhoří č.p. 8, a opět Anna Lukášová, ovšem už měšťanka z Písku č.p. 101-103²¹⁹. V roce 1875 se Karel Lukáš s rodinou přestěhoval do Písku. V roce

²¹⁶ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Chřešřovicích, kniha č. 9 narozených v celé farnosti v l. 1865-1885. Str. 84. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=4171 snímek 69.

²¹⁷ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Chřešřovicích, kniha č. 9 narozených v celé farnosti v l. 1865-1885. Str. 104. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=4171 snímek 90.

²¹⁸ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Chřešřovicích, kniha č. 17 zemřelých v celé farnosti v l. 1865-1895. Str. 45. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=4179 snímek 43.

²¹⁹ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Chřešřovicích, kniha č. 9 narozených v celé farnosti v l. 1865-1885. Str. 126. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=4171 snímek 112.

1877 se narodila dcera Anna Marie Lukášová. Bohužel onemocněla variolou (pravými neštovicemi) a 10. listopadu 1878 v Písku v domě č.p.142 zemřela²²⁰.

Po příchodu do města se Karel Lukáš zapojil do činnosti Sboru dobrovolných hasičů a Průmyslového spolku, jichž se stal předsedou. Od roku 1877 působil ve výboru Pivovaru právovárečného měšťanstva, kde byl v l. 1880-1883²²¹ a pak 1892-1899²²² předsedou.

Starostou byl zvolen 4.11.1899. *Nového svého úřadu ujav se s horlivostí, staral se o dovršení podnikův, které mu jeho předchůdce zůstavil. Byv po vypršení období zase volen neúřadoval pak dlouho, protože byl postižen vleklou nemocí, která silně jeho tělo stále podryvala*²²³. Za svojí činnost obdržel řád Františka Josefa I. Zemřel vysílením 13. listopadu 1907 v Písku v domě č.p. 127 ve věku 62 let²²⁴.

4.2. Politická uskupení

4.2.1. Vznik Národní strany

*„Chopte se příležitosti zákonem Vám vykázané, vyjevte vůli svou poctivou, dokažte skutkem, dokažte **volbou svornou**, že Vám na blahu obce, na blahu Vašem záleží. ... Mnoho zajisté jest mužů v městě našem, jenž zasluhují důvěry všeobecné, ale nemohou se voliti všickni. Pročež jest zapotřebí smluviti se a sjednotit, aby se nerozdrobily a nerozházely hlasy. ... Ctihodné shromáždění poctilo důvěrou nás podepsané **přátely pokroku** ku provedení veledůležité a nesnadné této úlohy. S rozvahou a s vůlí poctivou přistoupili jsme k dílu vážnému. Ku všem slavným úřadům zdejší, ku všem ctihodným společenstvům a ústavům Píseckým zaslali jsme uctivé vyzvání, aby nám přání svá v této věci projeвили.*“²²⁵

Buditelské snahy české inteligence a vlasteneckých měšťanů sdružených kolem časopisu Poutník od Otavy vedly v roce 1865 k vítězství v obecních volbách a ke zvolení Tomáše Šobra purkmistrem. Podařilo se jim zaktivizovat české voličstvo a pod hlavičkou přátel pokroku utvořit jednotnou českou kandidátku. Toto neformální politické uskupení v Písku programově hájilo zájmy českého národa, veškerou relevantní opozici vyřadilo nebo

²²⁰ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 59 zemřelých v Písku v l. 1873-1884. Kniha N. Str. 166. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6417 snímek 167.

²²¹ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

²²² Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005. Str. 30.

²²³ Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930. Str. 406.

²²⁴ SOA Třeboň, matrika římskokatolického farního úřadu v Písku, kniha č. 62 zemřelých v Písku v l. 1902-1909. Kniha Q. Str. 292. Dostupná na adrese:

http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs&menu=3&id=6420 snímek 294.

²²⁵ SOkA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura I. Kandidátní listina přátel pokroku k lepšimu k obecním volbám r. 1865.

pohltilo a později vplynulo do Národní strany. Národní strana pak byla do r. 1890 jedinou oficiální politickou stranou v Písku a do r. 1899 ovládala radnici.

4.2.2. Mladočeská opozice

Jak národní hnutí zrálo, začaly se na písecké politické scéně objevovat i opoziční proudy. R. 1885 byl pokladníkem městské spořitelny Robertem Malým a MUDr. Karlem Malcem založen spolek „Jednota občanů píseckých“.²²⁶ Pod jeho hlavičkou se pak organizovala jednotlivá opoziční hnutí. Nejprve nabyla Jednota silně mladočeský ráz, než byl za vedení Karla Lukáše 5. října 1890 ustaven „Politický klub svobodomyslných občanů v Písku“.²²⁷ Předsedou byl advokát JUDr. Josef Žofka a jednatelem JUDr. Antonín Štěpán. Kdo dále, kromě těchto tří mužů, patřil k mladočechům, nelze na základě nalezených archivních pramenů říci přímo, ale vzhledem k proklamacím konaným na půdě obecního zastupitelstva²²⁸ lze k mladočechům s poměrně velkou dávkou jistoty počítat následující muže: Františka Jůzka, Vojtěcha Bínu, Václava Špirhanzla ml., Josefa Káru, Ladislava Burketa, Rudolfa Fanfuleho, Františka Mathiaska, Antonína Krbečka, Jana Hovorku, Matěje Uhra, Adolfa Hahna, Jana Kodla, Josefa Foučka, Vladimíra Cafourka, Dominika Ottu, Tomáše Říhu, Ferdinanda Holkupa a Františka Ješinu. Soupeření „pakešovců“ a „lukášovců“²²⁹, jak se v městském slangu odrazilo staro- a mladočeské klání pak trvalo až do r. 1899, kdy mladočeši definitivně ovládli radnici a starostou se stal Karel Lukáš. Staročeská politika se razila v časopisu Otavan a mladočeši od r. 1895 vydávali Písecké listy.

4.2.3. Další politická uskupení

Mladočeské účinkování na radnici přineslo velké zklamání a po smrti starosty Lukáše (1907) se Písecké listy stávají tribunou nového uskupení „Spolek majitelů domů“. Tento spolek vedl ryze místní protiradniční taktiku a zúčastnil se i voleb do sněmu v l. 1908 a 1909, kdy jeho kandidát lékárník Rudolf Dvořáček získal poměrně hodně hlasů²³⁰.

Místní organizace ostatních velkých politických stran do dění na radnici před první světovou válkou nezasáhly. První vznikla v Písku sociální demokracie, a to roku 1896²³¹.

²²⁶ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 10.

²²⁷ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 10.

²²⁸ SOKA Písek, Městský úřad Písek, karton 445, signatura I C.

SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 47. Zápis z jednání zastupitelstva ze schůze 8.1.1898. Str.2.

²²⁹ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 33.

²³⁰ Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912. Str. 12.

²³¹ Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 33.

4.3. Volby do obecního zastupitelstva

Nárůst počtu obyvatel Písku nebyl nikterak dramatický, ale musíme na něj nahlížet

Rok:	1880	1890	1900	1910
Počet obyvatel:	12 156	12 550	15 313	17 273
Pořadí mezi nejv. městy	35.	45.	42.	43.

Tab. 4: Vývoj počtu obyvatel v Písku dle sčítání lidu

Zdroj: Růžková, J.; Škrabal, J.: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. I. díl. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869-2001 podle správního rozdělení České republiky k 1.1.2005. ČSÚ; Praha; 2006. Str. 228. Pořadí měst tamtéž na str. 51 a 52.

v kontextu populační dynamiky celých jižních Čech. Město se velikostí řadilo na druhé místo hned za Budějovice. Při sčítání obyvatelstva v roce 1900 dokonce přeskočilo blízkou středočeskou Příbram. Právě mezi lety 1890-1900 město prodělalo největší populační expanzi (Viz tab. 3), a stalo se tak v Čechách největším městem jižně od Smíchova a Plzně a západně od Budějovic. Výrazné zvýšení počtu obyvatel před rokem 1900 a v letech těsně následujících je jistě možno přičíst novele zákona o právu domovském č. 222 z roku 1896, která přiznávala domovské právo každému, kdo v obci bydlel alespoň deset let, nebyl trestán a ani nepožíval výhod chudinské péče²³². Venkovské obyvatelstvo tak získalo větší motivaci ke stěhování do měst. Z výše uvedeného vyplývá, že ač populační růst Písku nedosahoval dynamiky měst průmyslových oblastí monarchie, řadil jej na významnou pozici v rámci agrárního regionu

Rok		I. sbor	II. sbor	III. sbor	Všech voličů	Průměrný podíl voličů na obyvatelstvu (v %)
1882	Počet	52	234	1 107	1 393	11,28
	%	3,73	16,80	79,47	100	
1886	Počet	64	234	1 161	1 459	11,81
	%	4,39	16,04	79,58	100	
1889	Počet	61	271	1 223	1 555	12,59
	%	3,92	17,43	78,65	100	
1893	Z tohoto roku se ve fondu nezachoval seznam voličů.					
1896	Počet	76	255	1 271	1 602	11,61
	%	4,74	15,92	79,34	100	
1899	Počet	103	310	1 559	1 972	14,30
	%	5,22	15,75	79,06	100	
1902	Počet	132	364	1 646	2 142	13,99
	%	6,16	16,99	76,84	100	
1906	Počet	104	347	1 941	2 392	14,51
	%	4,35	14,51	81,15	100	

Tab. 3: Rozdělení voličů do sborů a procentuální podíl oprávněných voličů na celkovém počtu obyvatel

Zdroj: SOKA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura I. Seznamy voličů pro jednotlivé komunální volby.

²³² Maier, K.: Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Academia; Praha; 2005. Str. 39.

jihozápadních Čech.

Na základě údajů ze sčítání lidu můžeme provést i analýzu voleb. Na počátku konstituční éry se v Předlitavsku podíl oprávněných voličů do obecních voleb na celkovém počtu obyvatel pohyboval mezi 8 až 15%, před první světovou válkou mezi 10-25%²³³. Toto rozmezí potvrzují i údaje pro Písek, byť se jednalo o agrární maloměsto, kde nedošlo k tak výraznému procesu majetkové diferenciaci, a rozmezí je užší. Pro sledované období mezi 11 až 15% (Viz tab. 4). Podíváme-li se na skutečnou účast lidí ve volbách, je podíl skutečně participujících na komunálním politickém dění ještě tristnější. Např. v roce 1896 (viz tab. 5) se voleb účastnilo pouze 58% oprávněných voličů, což činilo pouze 6,75% všech obyvatel města, přičemž nedemokratický ráz voleb je ještě více podtržen účastí více než 90% voličů z prvních dvou sborů. Charakter obecní samosprávy tak určovali především voliči prvního a druhého sboru, kteří tvořili zhruba čtvrtinu oprávněných voličů a 2,4% obyvatel města (viz tab. 6). Rozdělení do kurií nevyznívá pro Písek tak drasticky jako pro města průmyslová. V Písku bylo rozdělení oprávněných voličů do kurií v roce 1899 v poměru 1:3:15,1, v Ústí nad Labem v témže roce 1:8:91²³⁴.

Rok 1896	Sbor			Celkem
	I.	II.	III.	
Volilo obyvatel	69	232	628	929
Oprávněných obyv.	76	255	1 271	1 602
Volilo/oprávněných	90,8%	91%	49,4%	58%
	r. 1890	r. 1900	Průměr	
Počet obyvatel	12 550	15 313	13 932	
Volilo/počet obyvatel	7,4%	6,1%	6,75%	

Tab. 5: Podíl skutečně participujících obyvatel

Zdroj: Prášek, J.: *Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896*. Nakladatelství J & M; Písek; 1995. Str. 31.

SOkA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace, karton 1, signatura 1. Seznam voličů pro obecní volby r. 1896.

²³³ Rumpler, H.; Urbanitsch, P.: *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*. Band VII, Verfassung und Parlamentarismus. Teilband 2, Die regionalen Repräsentativkörperschaften. Verlag der österreichischen Akademie der wissenschaften; Wien; 2000. Str. 2223.

Rok	1882	1886	1889	1896	1899	1902	1906
Počet voličů 1. a 2. sboru	286	298	332	331	413	496	451
Průměrný podíl 1. a 2. sboru na počtu obyvatel	2,3%	2,4%	2,7%	2,4%	3%	3%	3%

Tab. 6: Podíl 1. a 2. sboru na celkovém počtu obyvatel města

*Pokud se jednalo o významnější hospodářské centrum s vrstvou ekonomicky silné buržoazie, o výsledcích voleb nemohlo být pochyb. Byť postupně narůstal počet lidí s volebním právem, o výsledku voleb stále rozhodovala velmi úzká elita voličů první a druhé kurie, jejichž poměrné zastoupení na obyvateľstvu ve skutečnosti rapidně klesalo, což vyplývalo z procesu stále se zrychlující majetkové diferenciacie.*²³⁵ Jak bylo dokázáno výše, i v Písku rozhodovala o podobě zastupitelstva úzká skupina voličů, avšak tezi o rapidním klesání jejího podílu na celkovém počtu obyvatel města údaj za Písek podpořit nelze. Před rokem 1900 se podíl voličů prvního a druhého sboru na celkovém počtu obyvatel města pohybuje kolem 2,4% (Je třeba počítat se zkreslením vzniklým zprůměrováním počtu obyvatel města z dvou nejbližších sčítání.) a po roce 1900 naopak mírně stoupá ke třem procentům. Tuto anomálii si lze vysvětlit celkovým růstem životní úrovně obyvatel města a rozvojem, který byl cílen spíše na rozvoj služeb (školství, peněžnictví, obchod s průmyslovými výrobky) pro agrární zázemí a vojenskou posádku než na rozvoj průmyslu, který by s sebou přinášel vyšší počty dělníků.

4.4. Složení obecního zastupitelstva

Ve sledovaném období ohraničeném starostováním Františka Gamische, Aloise Pakše a Karla Lukáše, tedy v letech 1882-1907 se v městském zastupitelstvu vystříдалo 109 osob. Průměrná délka působení v obecním zastupitelstvu činila zhruba 7,5 roku, tedy více než dvě volební období. Vzhledem k propastným rozdílům je tento údaj ale opravdu jen orientační. Zatímco Julius Bergauer působil v obecním zastupitelstvu od října 1901 do prosince 1902, tedy necelý rok, obdrželi Antonín Michl a Dominik Brichta na schůzi 25.9.1889²³⁶ čestná občanství za čtyřicetileté působení v městském zastupitelstvu! Tito pánové zasedali v zastupitelstvu od samého počátku obecního zřízení od 1.10.1849 do r. 1892 (Antonín Michl zemřel.) a r. 1893 (Dominik Brichta nebyl zvolen.), tedy plných 43 a 44 let. O rigidnosti nebo naopak flexibilitě píseckého zastupitelstva mnohem lépe vypovídají následující čísla. Ze 75

²³⁴ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 29.

²³⁵ Fasora, L.; Kladiwa, P.: Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850-1918. in: Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006. Str. 28.

²³⁶ SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 38. Zápis z jednání zastupitelstva ze schůze 25.9.1889. Neustránkováno.

lidí, kteří ve sledovaném období natrvalo ukončili činnost v zastupitelstvu, jich nebylo zvoleno nebo už vůbec nekandidovalo 49, zatímco 21 z nich zastihla smrt během jejich funkčního období. (Pět lidí rezignovalo nebo bylo nuceno ukončit svojí činnost rozhodnutím nadřízeného orgánu²³⁷.) Post ve výboru nebo radě města tak byl poměrně jistým zaměstnáním, s nadsázkou lze říci nadoživotí. Pravděpodobnost, že jednou zvolený výbor už nikdy nebude nezvolen nebo vystřídán, byla až třetinová. Tomu napomáhalo nejen nastavení právní úpravy obecních voleb a jejich mechanismů, ale vůbec celé fungování městské společnosti s významnými prvky klientelismu a vzájemné provázání jednotlivců v rámci elity. Nejde přitom jen o příbuzenské svazky, kde naopak právo kladlo jistá omezení, co se například účasti v radě města týče, nebo ustanovení o podjatosti § 46 zákona č. 7/1864 z.z., ale zejména o existenci sociálních sítí, které ovládaly městské podniky, ústavy a ve městě působící spolky, družstva a akciové společnosti.

Jak se projevovala vláda úzké skupiny obyvatel nad městem je dobře patrné v tab. 7. Jako modelový příklad byl vybrán finanční sektor, neboť v rozvíjejícím se městě, které prahne po investicích, jsou peněžní ústavy těmi nejdůležitějšími. Elita ovládající obecní zastupitelstvo zastává zároveň důležité funkce ve správě spořitelny (což je do jisté míry logické, neboť se jednalo o městský podnik), ale i Občanské záložny a třímá tak pevně v rukou veškeré finanční toky ve městě. Pokud bychom do podobné tabulky vynesli i účast ve správě právovarečného měšťanstva nebo hospodářských spolků apod. zjistíme u některých osob obrovské nakumulování funkcí a postů. Toto „mnohoobročnictví“ jistě usnadňovalo prosazení partikulárních zájmů, ale nabízí se otázka, do jaké míry si mohly úspěšně konkurovat dva finanční ústavy v patnáctitisícovém městě jako byl Písek, když v jejich čele stály stejné osobnosti. Složení těchto správních orgánů vykazuje dokonce vyšší rigiditu než samotné zastupitelstvo, jak můžeme vidět na příkladu finančních institucí. Například František Tonner je ředitel Občanské záložny od r. 1874 do r. 1919²³⁸, tedy plných 45 let! To si lze vysvětlit tím, že zatímco v privátním sektoru byly podniky, ústavy a spolky rozdělené mezi jednotlivé skupiny elit (staročechy a mladočechy), zastupitelstvo se stalo bojištěm, kde se tyto elity střetávaly a kde docházelo k jejich cirkulaci.

²³⁷ SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, kniha inv. č. 36. Zápis z jednání zastupitelstva ze schůze 16.7.1887. Nestránkováno.

²³⁸ SOKA Písek, fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Seznam členů obecního zastupitelstva a léta jejich účasti ve správě obce, spořitelny a záložny	
Jméno	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Bergauer	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Julius Bergauer	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Antonín Beringer	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Bílý	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Vojtěch Bina	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
MUDr. František Bláha	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Dominik Brichta	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Brichta	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Burian	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Ladislav Burket	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Albert Bursík	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Dominik Bůžek	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Cafourek	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Vladimír Cafourek	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Dominik Daneš	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
JUDr. František Daneš	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Donát	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Karel Drefšler	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Rudolf Dvořáček	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Dvořák	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Rudolf Fanfule	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Vojtěch Fanfule	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906

 Účast v městském zastupitelstvu.
 Účast na správě městské spořitelny.
 Účast na správě Občanské záložny.

Tab. 7: Část 1. Zdroj: SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv. č. 32-55 a fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Seznam členů obecního zastupitelstva a léta jejich účasti ve správě obce, sporištelny a záložny																									
Jméno	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	
František Gamisch																									
Maximilián Hájek																									
Jan Haser																									
MUDr. Jindřich Hessler																									
JUDr. Lambert Hessler																									
Jan Hoffman																									
Eduard Hommer																									
Jan Hovorha																									
František Janda																									
František Ješina (řezník)																									
František Ješina (sládek)																									
Josef Ješina																									
Josef Jilek (hamerník)																									
Josef Jilek (tesař)																									
Jan Jugl																									
František Jůzek																									
Karel Jůzek																									
Jan Kaláš																									
Antonín Kalous																									
Josef Kára																									
František Kobza																									
Jan Kodl																									
Theodor Kopecký																									

Účast v městském zastupitelstvu.Účast na správě městské sporištelny.Účast na správě Občanské záložny.

Účast v městském zastupitelstvu.
 Účast na správě městské sporištelny.
 Účast na správě Občanské záložny.

Tab. 8: Část 2. Zdroj: SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv.č. 32-55 a fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Seznam členů obecního zastupitelstva a léta jejich účasti ve správě obce, spořitelny a záložny		1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906
JUDr. Václav Kotálik	Jan Košatka																								
	Antonín Krbeček																								
	Josef Kříž																								
Karel Ledecký	Václav Kurz																								
František Losos	František Liška																								
Karel Lukáš																									
Hynek Macner																									
MUDr. Karel Malec	Hynek Maier																								
Jan Matzner	August Mašek																								
	František Mathiasko																								
JUDr. Jaroslav Mavr																									
Josef Mergl	Vojtěch Mergl																								
Antonín Michl	Josef Mergl																								
	Karel Mergl																								
Jan Michl	Antonín Michl																								
Václav Nachlinger																									

 Účast v městském zastupitelstvu.
 Účast na správě městské spořitelny.
 Účast na správě Občanské záložny.

Tab. 9: Část 3. Zdroj: SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv.č. 32-55 a fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Seznam členů obecního zastupitelstva a léta jejich účasti ve správě obce, spořitelny a záložny	
Jméno	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
JUDr. Jan Nebuška	
P. Josef Nedvídek	
Antonín Neuhauser	
Karel Ninger	
František Novák	
Josef Novák	
Dominik Otto	
František Otto	
MUDr. Václav Pacovský	
Alois Pakeš	
Karel Patočka	
P. František Pech	
František Pixá	
Jan Pixá	
Josef Pixá	
Petr Reiner	
Ludvík Roškota	
Jan Schwarz	
Fratišek Sieber	
Rudolf Simony	
Marek Spitz	
Jan Stöcký	

 Účast v městském zastupitelstvu.
 Účast na správě městské spořitelny.
 Účast na správě Občanské záložny.

Tab. 10: Část 4. Zdroj: SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv.č. 32-55 a fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Seznam členů obecního zastupitelstva a léta jejich účasti ve správě obce, spořitelny a záložny	
Jméno	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Petr Šulan	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Jan Svoboda	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Václav Šimek	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Václav Špirhanzl st.	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Václav Špirhanzl ml.	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
JUDr. Antonín Štěpán	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Jan Toman	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Tonner	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Trojan	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Matěj Uher	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Karel Vald	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Václav Vimmer	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
JUDr. Viktor Vodicka	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Tomáš Vokoun	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Karel Volf	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Wagner	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Weber	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
Josef Zahradník	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
František Zborník	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906
JUDr. Josef Žofka	1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906

Účast v městském zastupitelstvu.
 Účast na správě městské spořitelny.
 Účast na správě Občanské záložny.

Tab. 11: Část 5. Zdroj: SOKA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv.č. 32-55 a fond Občanská záložna v Písku, sig. III/1.

Co se týče složení městského zastupitelstva tak ze 109 osob bylo 63 řemeslníků (58%) a 38 (35%) příslušníků inteligence. Zbytek připadá na rentiéry – majitele domů nebo jiných realit. Zatímco řemeslům dominují obchodníci s kupci a řezníci, tak mezi inteligencí jasně vedou profesori a učitelé následováni státními úředníky a advokáty. To si lze vysvětlit tím, že se v Písku nacházelo neobvykle velké množství středních škol a jako dědictví bývalého krajského města i krajský soud. Tyto okolnosti vytvářely jednak atypické kulturní prostředí, kde se podporovala řada vzdělávacích a kulturních institucí, ale i paradoxní situaci, kdy průmyslově málo rozvinuté až téměř zaostalé město, zavádělo řadu nejnovějších technických novinek s cílem zvýšit pohodlí obyvatel (elektrifikace 1887²³⁹, moderní vodovod 1899). Zatímco advokáti většinou měli jisté místo ve správě spořitelny, neboť stanovy vyžadovaly určitý počet osob s právnickým vzděláním, lékařů v zastupitelstvu postupně ubývá a od roku 1903 nezasedá v zastupitelstvu ani jeden.

Řemeslníci		Řemeslníci		Inteligence	
Povolání	Počet	Povolání	Počet	Povolání	Počet
barvíř	1	obuvník	3	advokát	7
cukrář	2	pekař	4	děkan	1
hamerník	1	perníkář	1	lékárník	4
hostinský	4	punčochář	1	lékař	4
kameník	1	rukavičkář	2	profesor a učitel	9
kartáčník	1	řezník	5	správce	
klempíř	1	sedlář	1	nemocnice	1
knihař	1	sklenář	1	státní úředník	7
knihkupec a knihtiskař	2	sládek a ředitel pivovaru	1	stavitel	4
koželuh a kožešník	4	soukeník	1	továrník	1
krejčí	4	tesař	1	Celkem	38
kupec	3	truhlář	2		
mlynář	4	výrobce hud. nástrojů	1	Podíl řemeslníků	58%
mydlář	1	zlatník	1	Podíl inteligence	35%
obchodník	8	Celkem	25		

Tab. 12: Zastoupení jednotlivých povolání v zastupitelstvu v l. 1883-1906.

Zdroj: SOkA Písek, fond Městský úřad Písek, knihy inv.č. 32-55.

²³⁹ Jířsa, Z.; Prášek, J.: Historie a současnost podnikání na Písecku. Městské knihy; Žehušice; 2000. Str. 80.

5. ZÁVĚR

Úvodem závěru je třeba říci, že tato práce je pouhým vstupem do obsáhlé a komplikované problematiky utváření, cirkulace a reprodukce komunálních elit, stejně tak jako do převratné doby konce 19. a začátku 20. století ve městě Písku. S rozsahem bakalářské práce ani nemůže být ničím více. K důkladnějšímu popsání komunálních elit a sociálních sítí ve městě Písku by bylo třeba proniknout do vedení jednotlivých spolků, rekonstruovat úřednický aparát jednotlivých úřadů a ústavů a hlavně rozkrýt příbuzenské vztahy mezi jednotlivými příslušníky městské společnosti. Archivní prameny existují, ale jejich zpracování by vyžadovalo mnohem více času a prostoru. Co se samotného města Písku týče, byla telegraficky popsána jen výchozí situace v roce 1880, ale vývoj, který proběhl během funkčních období jednotlivých zastupitelstev, už zachycen nebyl, přestože je právě jednou z nejzajímavějších věcí. Kromě rozvoje školství (vznik lesnické školy, postátnění reálky), došlo k rozvoji průmyslu (parostrojní pivovar, kruhová cihelna, tabáková továrna), infrastruktury (transversální železnice, elektrárna, vodárna) a různých jiných ústavů a institucí (stavba nového chudobince, okresní nemocnice, poštovní budovy a státního hřebčince). Město vytyčilo řadu nových ulic a řada budov byla od základu přestavěna. Ve městě fungovalo živé výstavnické hnutí, byla postavena první socha Františka Palackého vůbec, staré ulice byly přejmenovány. Část z tohoto překotného a čilého dění, které v textu muselo ustoupit popsání právní úpravy a základním definicím, bez nichž by nebylo možné téma komunálních elit uchopit, jsem se snažil ilustrovat alespoň pomocí dobových fotografií. Hovořím-li o věcech, které v práci zmíněny nejsou, naznačuji zároveň cestu dalšího výzkumu, kterou bych se chtěl ubírat.

Ambicí práce bylo přispět k bádání o samosprávných obcích v závěru Rakouska-Uherska, poukázat na některé momenty volebního řádu do obcí a popsat píseckou komunální elitu. To se myslím podařilo. Co lze tedy říci?

Právní úprava fungování obcí nebyla jednotná. Existovalo jednak obecně platné obecní zřízení pro každou zemi Předlitavska zvlášť, jehož základní rysy byly vytyčeny říšským zákonem, jednak úprava obsažená ve speciálních statutech pro vybraná města. V Čechách byly statutárními městy pouze Praha a Liberec, na Moravě jich bylo více. Odlišnost statutů a obecního řízení se projevovala i v úpravě volebního práva do obcí. Ve statutárních městech byla například stanovena minimální výše daňového odvodu pro získání pasivního volebního práva. Dle obecního zřízení byli voliči všichni daňoví poplatníci, ale výše daňového odvodu určovala zařazení do voličského sboru a měla tak vliv na váhu hlasu. Městská chudina, která neplatila žádnou přímou daň, voličské právo neměla. Volební právo,

kde má každý hlas jinou váhu a velká část občanů jím nedisponuje, nelze z dnešního pohledu označit za demokratické. Podíl oprávněných voličů v Písku na celkovém počtu obyvatel města se pohyboval mezi 11 až 15%. Volebního práva skutečně využívalo jen asi 6,75% obyvatel. Vzhledem k minimální váze hlasu voličů ze třetího sboru rozhodovali o charakteru městské samosprávy hlavně voliči prvního a druhého sboru, kteří v Písku v letech 1883-1906 tvořili 2,3 až 3% obyvatel. To vše výrazně nabourává tezi o samosprávě jako škole demokracie.

Písecká komunální elita byla poměrně stabilní. Průměrná doba strávená v zastupitelstvu byla 7,5 roku, tedy dvě a půl standartního volebního období, ale byla celá řada jedinců, kterým nečinilo významnější potíže udržet se v zastupitelstvu čtyři a více volebních období. Je třeba si uvědomit, že průměrnou délku strávenou v městské samosprávě snižují přeložení úředníci a jiní státní zaměstnanci a lidé, kteří během výkonu funkce zemřeli. Dá se předpokládat, že pokud by se toto nestalo, získali by bez problémů potřebnou důvěru voličů (nebo spíše důvěru potřebného počtu voličů) do dalších volebních období. Smrt byla důvodem ukončení činnosti v zastupitelstvu až z jedné třetiny. Podoba obecního zastupitelstva se zkrátka dala odhadnout již před volbami a to dle nálady, která panovala ve 2,3 až 3% obyvatel. To řádově znamenalo asi 280 až 520 lidí, kteří volili 36 výborů a 18 náhradníků. Nízké počty voličů s rozhodujícími hlasy nahrávaly vzniku sociálních sítí, majících často až klientský charakter.

Vůdčí osobnosti, které ve městě získali dostatek kontaktů nebo pocházeli ze starých rozvětvených měšťanských rodin a měli dostatek „puhu po moci“, pak snadno nacházeli dostačující podporu. Tak vznikala elita, která svojí pozici ještě upevňovala účastí v různých spolcích, podnicích a správách ústavů. V Písku byla rozhodující účast v jediných dvou finančních institucích, městské spořitelně a Občanské záložně, dále v Pivovaru právovárečného měšťanstva jako největším podniku a v neposlední řadě v kuratoriích, které měly na starosti dohled nad jednotlivými městskými institucemi (rolnická a lesnická škola, všeobecná nemocnice atd.). Tato kuratoria sice nedisponovala výraznějším vlivem, ale nabízela způsob, jak si do budoucna zavázat další obyvatele města. Výzkum jejich složení a činnosti je rovněž úkolem do další práce. Jako zajímavý fenomén se rýsuje stavební a regulační komise města, která měla vliv na rozhodování o regulačních čarách ulic, bourání a výkupu domů.

Písecká městská elita byla ze dvou třetin řemeslnicko-obchodnická, a to ještě hluboko po zlomu století. Důvodem je maloměstský charakter města a opožděný hospodářský vývoj. Nedostatek vzdělanostní elity by vzhledem k nízkému stupni průmyslového rozvoje a

upadající roli města jako správního centra mohl být v jiném městě ještě větší, ovšem písecké školství dovedlo tyto elity přitáhnout a nedostatek průmyslu a surovin nahrazovat. Volba strategie spočívající na rozvoji českého středního školství v zaostalém agrárním regionu bez význačnějších průmyslových surovin byla velmi šťastnou. V písecké vzdělanostní a výkonnostní elitě hrají velkou roli právě učitelé a ředitelé místních středních škol a pak také advokáti. Jako pozůstatek bývalého krajského zřízení zůstal v Písku krajský soud, který jim nabízel uplatnění a obživu, a i písecké peněžní ústavy (jejichž význam překračoval i hranice regionu) potřebovaly jejich služby. Advokáti pak zastávali významné funkce v samosprávě, spořitelně a aktivně se angažovali i v politice. Z trojlístku zakladatelů Politického klubu svobodomyšlných občanů v Písku Lukáš, Žofka, Štěpán byli dva posledně jmenovaní právě advokáty.

Tlak nových elit na elity staré a jejich cirkulace se v Písku odráží právě v mlado- a staročeském soupeření. Ačkoliv se nová mladočeská elita drala vzhůru už před rokem 1890, ovládla radnici až v obecních volbách roku 1899. Jakákoliv elita, která se dostala k moci, měla své postavení opravdu dobře zajištěné.

Poslední shrnující poznámka k píseckým elitám míří k původu elit. Je zajímavé, že všichni píseckí starostové (špičky komunální elity) ve sledovaném období nepocházeli z Písku. Noví lidé zřejmě vyvíjeli větší snahu a zpočátku se nepotkávali s nepřátelstvím, které mezi usedlími často mohlo vzniknout.

Obr. 20: Novostavba státního hřebčince v roce 1902.

Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007. Str. 167.

6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

6.1. Použité prameny

- SOA Třeboň, matriky římskokatolických farních úřadů v Horním Záhoří, Písku a Chřešřovicích, přístupné na adrese:
http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?lang=cs
- SOkA Písek, fond Městský úřad Písek
- SOkA Písek, fond Občanská záložna v Písku
- SOkA Písek, fond Okresní úřad Písek
- SOkA Písek, fond Písecká spořitelna Písek
- SOkA Písek, fond Sbírka map
- SOkA Písek, fond Sbírka soudobé dokumentace

Obr. 21: Slavnostní odhalení sochy Fr. Palackého v městských sadech roku 1886.
Zdroj: Javůrek, Z.; Kotalík, J.: *Písek ve fotografii 1860-1918*. Město Písek; Písek; 2007. Str.186.

6.2. Použitá literatura

- Adámek, J.; Čížek, J.; Frohlich, J.; Novodvorský, J.: Písek na starých pohlednicích. Nakladatelství a vydavatelství IRES; Písek; 1999.
- Blümllová, D.: Sto tváří z jihočeské kulturní historie. Nová Tiskárna; Pelhřimov; 2000.
- Fasora, L.; Hanuš, J.; Malíř, J. (eds.): Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2006.
- Franěk, P.: Písecké pivovarnictví. Prácheňské nakladatelství; Písek; 2005.
- Charle, Ch.: Intelektuálové v Evropě 19. století. Centrum pro studium demokracie a kultury; Brno; 2004.
- Javůrek, Z.; Kotalík, J.: Písek ve fotografii 1860-1918. Město Písek; Písek; 2007.
- Jíša, Z.; Prášek, J.: Historie a současnost podnikání na Písecku. Městské knihy; Žehušice; 2000.
- Jodl, M.: Teorie elity a problém elity. Victoria publishing; Praha; 1994.
- Kladiwa, P.; Zářický, A. (eds.): Město a městská společnost v procesu modernizace 1740 – 1918. Ostravská univerzita v Ostravě; Ostrava; 2009.
- Ludvík, L.; Prášek, J.: Písecké ulice, náměstí, samoty a komunikace. Nakladatelství J & M; Písek; 1998.
- Maier, K.: Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Academia; Praha; 2005.
- Malý, J.: Král. město Písek ve svém veřejném životě. Přehled vývoje v 19. století a dnešní obraz politického života Písku a jeho žurnalistiky. Nákladem vlastním, tiskárna Theodora Kopeckého v Písku; Písek; 1912.
- Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Linde; Praha; 2005.
- Matzner, J.: Královské město Písek. Nakladatel Jaroslav Burian; Písek; 1898.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 6, Čechy-Dansezur. Fotoreprint původního vydání z r. 1893. Paseka; Praha; 1997.
- Prášek, J.: Písecké 2. tisíciletí. Nakladatelství J&M Písek; Písek; 2000.
- Prášek, J.: Písek před 100 lety aneb Kronika roku 1896. Nakladatelství J & M; Písek; 1995.
- Rumpler, H.; Urbanitsch, P.: Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band VII, Verfassung und Parlamentarismus. Teilband 2, Die regionalen Repräsentativkörperschaften. Verlag der österreichischen Akademie der wissenschaften; Wien; 2000.

- Růžková, J.; Škrabal, J.: Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. I. díl. Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869-2001 podle správního rozdělení České republiky k 1.1.2005. ČSÚ; Praha; 2006.
- Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl II. František Podhajský; Písek; 1930.
- Sedláček, A.: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Díl III. Dějiny zvláštních částí. Nákladem obce písecké za přispění Občanské záložny v Písku; Písek; 1913.
- Vošahlíková, P.; Řepa, M.: Bratři Grégrové a česká společnost v druhé polovině 19. století. Dr. Eduard Grégr a syn; Praha; 1997.